ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ԵՐԿՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 3681 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՅԻՍ 1884 — Ն. Տ. 22 ՄԱՅԻՍ

ԳԱՅՄԱՆ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 10 մէճիտ
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամսեայ » Կ. Պոլսոյ » 5 1/2 »
» » Գաւառաց » 6 1/2 »
Եռամսեայ » Կ. Պոլսոյ » 3 »
Օտար թղթատարով ղրկուած 2 1/2 լիրա
Խմբագրութեան տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ.
Երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի

ԱՐԱՐԱՏ

ԼՐԱԳԻՐ

40 ՓԱՐԱՁ — ՀԱՆԱՊԱՀԱԶՕՐԵԱՅ — 40 ՓԱՐԱՁ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՅՄԱՆ

Դուրս գնացած լրագրաց համար ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որեւ իցէ գրութիւն խմբագիր—Տնօրէնին պիտի ուղղուի Կ. Պոլիս Բիկա փաշա եօզուլը, Շարդ Զարչըսը թիւ 37 Մասիսի գրասենեակը։

Ձանձրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Չապագրուած նամակ, յօդուած, եւայլն եւ չեն արուիր։

Կ. ՊՈԼԻՍ 10 ՄԱՅԻՍ

ԽՍՐԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Էվզաֆի նախարար Քեամիլ փաշա նախընթաց երեկուն ժամ 10 ին միջոցները կայսերական պալատն հրաւիրուելով, պատիւ ունեցաւ վեհ. Սուլթանին ներկայանալու, որ Պէյ-Պազարի հրկիզելոց նկատմամբ հրամաններ տուաւ Ն. Վսեմութեան։

Խմբէրն Էքսբրէս կը ծանուցանէ թէ, Անգլիոյ Արտաքին գործոց նախարար Լորտ Կրանվիլ ի պատասխանի Բ. Դրան վերջին ծանուցագրոյն, որոյ պատճէնն երէկ հրատարակած էինք, զեկուցեր է թէ, Անգլիական կառավարութիւնն հարկաւոր կը համարի որ դեսպանախորհուրդը լոկ Եգիպտոսի ելմտական խնդրով զբաղի։ Ուրիշ խնդիրներով զբաղելու ժամանակն յետոյ պիտի գայ եղեր. սակայն Անգլիական կառավարութիւնը Բ. Դրան յայտնած փափաքներն ուշադրութեան առեր էր, և պարագայից փոփոխման պիտի սպասէ եղեր այդ բաղձանաց համաձայն գործելու համար։

Մեծ-Եպարքոս Բարձր. Սայիտ փաշա երէկ չկրնալով Բ. Դուռն երթալ, Նախարարաց խորհուրդը չկրցաւ իւր սովորական նիստը գումարել։

Անցագրոյ օրէնքն, որ քանի մը շաբաթ առաջ հրատարակուած էր Բ. Դրան կողմէ, առ այժմ չպիտի գործադրուի։ Նորա գործադրութիւնն երկու ամիս յետաձգուած է, որպէս զի ժողովրդեան ընդհանրապէս ծանօթացնելու համար ժամանակ գտնուի։ Արտաքին գործոց նախարարութիւնն այս խնդրոյ վրայ ի մօտոյ շրջաբերական մը պիտի ղրկէ օտար տէրութեանց քով գտնուող Օսմ. դեսպանաց։

Խմբէրն Էքսբրէս կը ծանուցանէ թէ, Բ. Դուռն շրջաբերական երկար ծանուցագիր մը պատրաստեր է «Ամենէն նպաստաւորեալ ազգի» սկզբան վրայ, զոր իբրեւ փաստ յառաջ կը բերեն այն տէրութիւնք, որոց առեւտրական դաշնագրոց պայմանաժամերը լրացած են։ Այս շրջաբերական, որ Բ. Դրան տեսութիւնները կը բացատրէ և հետեւելիք մաքսական աշխարհավարութիւնը կը գծէ, օտար տէրութեանց քով գտնուող Օսմ. դեսպանաց պիտի ղրկուի ի մօտոյ։

Թայմզ լրագրին Պոլսոյ թղթակիցը՝ Պ. Մաքէնզի Ուալէյս, որ շաբաթէ մ'ի վեր Փիլիպէ կը գըտնուէր, նախընթաց երեկուն մայրաքաղաքս վերադարձաւ։

Կը ծանուցուի մեզ թէ. կ'ըսէ Մոնթէօր Օրիանթալ, Պ. Մաքէնզի Ուալէյս միացում խնդրող կարծեցեալ շարժումը մօտէն տեսնելու գնացած էր և շատ չանցած հաստատեր է թէ այս շարժում բոլորովին կեղծ էր։

Օսմանը կ'իմանայ թէ Միւշիր Մուսթաֆա Ասիմ փաշա, որ Շքոտրայի մէջ կայսերական բոմբիսէրի պաշտօնը կը վարէր, Շքոտրայի կուսակալ և զինուորական հրամանատար անուաներ է։ Նոյնպէս Եանեայի առժամանակեայ կուսակալ Ալի Ռէմալի փաշա վերջնապէս կուսակալ անուաներ է։ Բայց այս մասին դեռ պաշտօնական տեղեկութիւն չկայ։

Պէյ-Պազարի աղետալի հրդեհին վրայ հասած նորագոյն տեղեկութիւնք կը ծանուցանեն թէ հրկիզեալ տանց և խանութներու կորուստն յոյժ մեծ է. այրած նիւթերն ալ նոյնպէս մեծ արժէք ունին։ Էնկիւրիի կուսակալին նախագահութեամբ կազմեալ մասնախումբն, իւր առաջին նստին մէջ, հանգանակութեան մը ձեռնարկեր է, որոյ արդիւնքն 180 Օսմ. ոսկի եղեր է։ Շրջակայ քաղաքներու միւս մասնախումբերն ալ իրենց կողմէ ամէն ջան ի գործ կը դնեն հրկիզելոց օգնելու համար, և իրենց հաւաքած դրամներն Էնկիւրիի մասնախմբին կը ղրկեն, որ ամենէն աւելի կարօտելոց կը բաշխէ զանոնք։ Կ'ըսուի թէ Էնկիւրիի կուսակալ Ազիզ փաշա ծանուցեր է Բ. Դրան թէ ի մօտոյ Պէյ-Պազար պիտի երթայ հրկիզելոց ապահովութեան վրայ անձամբ հսկելու համար։

Երէկ Ալէքսանդրիոյ թղթաբերով ապստամբութեան վայրէն եկած լուրերը կարեւոր են, թէպէտ և վճռական կարեւորութիւն ունեցող դիւնորական գործողութիւն մը չեն ծանուցաներ։ Մայիս 1/13 ին Գահիրէ հասած լուրերը կը ծանուցանէին թէ Ցոնկոլա գրաւուած էր ապստամբաց կողմէ։ Պահապան զօրքը թշնամւոյն կողմն անցած և քաղաքը Մէհտիին կուսակցաց անձնատուր եղած էր, ինչպէս եղաւ Պէրպէրի մէջ։ Անոյշտ պահապան զօրքերն իրենց կեանքն ազատելու համար թշնամւոյն կողմն անցած են, վասն զի բովանդակ Ցոնկոլայի նահանգին մէջ թուիվական զօրաց թիւն հազիւ 1,500 մարդու կը հասնէր, որոց երրորդը վարձկան զինուորներ էին։ Ուստի բնական է որ բարեկարգութիւնը չպիտի կրնային պահպանել 200,000 ժողովրդեան մը մէջ, որոյ կէսը Պէտէվիներէ կը բաղկանայ, որք երկար ժամանակէ ի վեր Մէհտիին դատին յարած են։ Ապստամբք շէյխ Հուսանի հրամանաց ներքեւ են, և քանի որ կը յառաջանան, հեռագրական գծերը կը խզեն և ձողերը կ'այրեն, որպէս զի հաղորդակցութեանց վերահաստատութիւնը դժուարացնեն։

Գահիրէէն կը ծանուցուի թէ մայիս 3/15ին, քաղաքին շուկայներուն մէջ զրոյց պտըտեր է թէ խարթում Մէհտիին ձեռքն ինկեր և կորտոն զօրավարն սպաննուեր է։ Սակայն այս զրոյց բարեբաղդաբար հաստատութիւն չէ գտած, ինչպէս յառաջագոյն քանիցս պտըտած նըմանօրինակ զրոյցներն։

Անոյշտ Կորտոն զօրավարը Պ. Կլատսթընի այն կարծիքէն չէ, թէ Անգլիոյ արտասովոր դեսպանն ի վտանգի չէ խարթումի մէջ, ըստ որում ապրիլ 8 թուով հեռագրած է առ Սըր Իվլին Պէյրինկ թէ ինք թէև հոգ չըներ տարիներով դերվէշի զգեստ և ոտքերը փայտէ կոշիկ հագած՝ պըտըտիլ խարթումի փողոցներուն մէջ, սակայն մեծ անամօթութիւն կը համարի լքանել այն անձինքն, որոցմէ գրամ փոխառած, և որոց արմտիքն անարգնով վաճառել տուած է, եթէ զանոնք ազատելու համար հնարաւոր եղած ջանքերն ի գործ չդնէ։

Ալասիկ, ըստ պաշտօնական ազդին, Պէյ-Պազարի մէջ այրող շէնքերուն ցուցակը. — 950 տուն, 18 վաճառատուն, 526 կրպակ, 5 մեծ մթերանոց, 20 սրճարան, 9 ձէթի գործարան, 2 շտեմարան, 4 վանք, 2 բաղնիք, 11 մզկիթ, 19 մէտրէսէ, 36 փոքր մզկիթ (մէճիտ), 7 փուռ, 15 դպրոց և 9 խան։

Մեր Պանտրմայի թղթակիցն արդէն տեղեկութիւն տուած էր մեզ Գաբու-Տաղի մէջ պատահած երկրաշարժին վրայ, որ մեծ վնասներ պատճառած էր։ Մեր վերջին տեղեկութեանց նայելով, վնասն յառաջագոյն կարծուածէն աւելի մեծ է։ Բէրամա գիւղին մէջ միայն 700 տուներ փլեր են. բոլոր գիւղօրէից բնակիչք իրենց տուները թողլով, բացօդեայ կը բնակին։ Երկրաշարժի ցնցումնք կը շարունակեն և մեծ սարսափ եւ տագնապ [illegible] Սեթամպուլ լրագրին ալ՝ իւր մասնաւոր տեղեկութեանց յենլով՝ կը ծանուցանէ թէ կործանած գիւղօրէից թիւն 11ի կը հասնի և քանի մը հարիւր մարդիկ իրենց կեանքը կորուսած են։

Օտար տէրութեանց դեսպաններուն շնորհեալ մաքսային ազատութիւնէն ծագում առնող բազմաթիւ չեղծմանց դարման տանելու մասը, Բ. Դուռը շրջաբերական մը կը պատրաստէ, զոր դեսպանաց պիտի մատուցանէ։ Թէպէտ այս շրջաբերականին պարունակութիւնը կարելի չէ գիտնալ հրատարակումէն առաջ, սակայն կը կարծուի թէ Բ. Դուռը մտադիր է մաքսային ազատութիւնը լոկ դեսպանաց անձին սահմանել, և հիւպատոսական իշխանութեանց վայելած մաքսային ազատութեանց վերաբերեալ կանոնագրին մէջ ինչ ինչ փոփոխութիւններ առաջարկել։

Բաղէշի նախորդ կուսակալ Արիֆ փաշա երէկ աւստրիական Լոյդի ընկերութեան Ռիկա շոգենաւով մայրաքաղաքս հասաւ։

Ֆրանսական Ֆրէսնէի ընկերութեան Էօրոբ շոգենաւն երէկ Վոլոսէն 164 իսկամ գաղթական բերաւ մայրաքաղաքս։

Վարչաւիա 17 մայիս. — Վարչաւիոյ կառավարիչ կուրքօ զօրավարը ծանրապէս հիւանդ է։

Լոնտրա 17 մայիս. — Թայմզ լրագրոյ Գահիրէի թղթակիցը կը հերքէ այն զրոյցը թէ, Անգլիա հրաւիրած է զՖրանսա Եգիպտական ելեւմտից վրայ Անգլօ-Ֆրանսական կրկնակ հսկողութիւնը վերահաստատել։

«Բայց, կ'ըսէ Թայմզի թղթակիցն, եթէ կրկնակ հսկողութիւնը Ֆրանսայի և Անգլիոյ միջև գժտութիւն յարուցանելու բնութիւն ունի, չորս տէրութեանց պատուիրակներու միջոցաւ միջազգային հսկողութիւն մը՝ խառնաշփոթութեանց և կռիւներու վտանգն առաւել կը ծանրացնէ, և անգլիական ազդեցութիւնը կրնայ վերջնապէս ոչնչանալ, եթէ միւս տէրութեանց պատուիրակներն համաձայն չգտնուին Անգլիոյ պատուիրակին հետ, այսպէս հարկադրելով զայն որ մեծամասնութեան որոշման հպատակի։

Տէյլի Նիւզ լրագրին Գահիրէէն ստացած լրոց նայելով, Հաթը պէյ՝ Ֆասքէրի բերդաքաղաքը Զիկէլ պէյի յանձներ է, որ Մէհտիին տեղակալներէն մին է։ Այս բերդաքաղաքն 9,000 պահապան զօրք ունէր, որոց 2,000 ը Բիմինթ-Թոնի հրացաններով զինեալ էին։

ՀԵՌԱԳՐԵՐ

Բէլգրատ 20 մայիս.

Երեսփոխանական ժողովոյ բացման առթիւ կայսեր կողմէ կարդացուած ճառն Եւրոպոյ խաղաղական վիճակը կը հաստատէ։

Փարիզ 20 մայիս.

Նախարարաց խորհրդոյ նախագահ Պ. Ժիւլ Ֆէրրի Երեսփոխանական ժողովոյ մատոյց Ֆրանսայի եւ Չինաստանի միջև կնքեալ խաղաղութեան դաշնագիրն, դիտել տալով թէ բարեկամական եւ առեւտրական դաշնագիր մը զրաման հատուցումէ մը նախամեծար է։

Ծովային զործոց նախարար Բէյրոն ծովակալը Թոնքինի համար 38 1/2 միլիոն, եւ Մատակասքարի համար 5 միլիոն ֆրանքի վարկ խնդրեց։ Այս վարկերու վրայ վիճաբանութիւնն ուրբաթ [illegible] Ջանին մէջ, կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ Ֆրանսա մտնող արմտեաց եւ արջառաց համար տուրք առնուլ։

Մարսիլիա 20 մայիս.

Երեսփոխանական ժողովն այսօր բացուեցաւ։ Այս առթիւ կարդացուած թագաւորական ճառն Եւրոպոյ խաղաղական վիճակը կը հաստատէ։

Լոնտրա 21 մայիս

Այս աւուր թայմզ, եգիպտական դեսպանախորհրդոյ, ինչպէս նաեւ Ֆերրանսայի եւ Անգլիոյ միջև առկախմնացած բանակցութեանց վրայ զրած յօդուածով մը խսիւ կը պարսաւէ Եգիպտոսի մէջ անգլօ-ֆրանսական կրկնակ հսկողութեան վերահաստատման գաղափարը։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՍԷՍ Զ.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Երէկ իրիկուն ուշ ատեն հետեւեալ հեռագիրն ստացանք Էջմիածնէն։

«Ամեն. Ներսէս Սրբազան Կաթողիկոս ընտրուեցաւ։ Մելքիսեդեկ եպիսկոպոս ընտրելի (քանտիտա)։» Մանրամասնութիւնք նամակաւ։

Ինչպէս կը տեսնուի մեր այս մասնաւոր հեռագրէն, և կաթողիկոսական Տեղապահ Ամեն. Մակար Սրբազանի կողմէ առ Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հայրն ուղղեալ պաշտօնական հեռագրէն, զոր այս աւուր թուով հրատարակած ենք, Համազգային ընտրողական ժողովն երէկուան վերջին նստին մէջ, հակառակ Ամեն. Ներսէս Սրբազանի կրկնակի հրաժարմանց, ձայնից մեծագոյն առաւելութեամբ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս ընտրած է զԱՄԵՆ. Տ. Տ. ՆԵՐՍԷՍ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՅՐՆ և ընտրելի նշանակած է Զմիւռնիոյ Գեղաշնորհ Առաջնորդ Մուրատեանց Տ. Մելքիսեդեկ Սրբազանն։

Այս երկու բարձրաստիճան արքեպիսկոպոսաց անուանքն՝ ըստ սովորութեան՝ Ռուսիոյ վեհ. կայսեր պիտի մատուցուին, որ անոնցմէ մին պիտի հռչակէ իբրեւ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց։

Համազգային ընտրողական ժողովոյ կատարած այս ընտրութիւնն՝ համօրէն ազգին բաղձանաց համաձայն է, և հետեւապէս ազգովին շնորհակալեաց արժանի։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ

Էջմիածին 10 մայիս 1884

Ամենապատիւ Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պատրիարք Հայոց ի Կ. Պոլիս.

Ձեր հեռագիրն մատուցի Ընտրողական ժողովին, որ մերժեց Ձեր հրաժարականն։ Ընտրողական ժողովը ձայնից մեծագոյն առաւելութեամբ Ձեր Բարձր Սրբազնութիւնն ընտրեց կաթողիկոս Ամենայն Հայոց։ կը մատուցանեմ իմ շնորհաւորութիւններս։

Տեղակալ Նախագահ Սինոդին
ՄԱԿԱՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կաթողիկոս ընտրուած լինելուն լուրն իսկոյն ամէն կողմ հեռագրուած և մեծ ուրախութիւն պատճառած է ժողովրդեան ամէն դասուց մէջ։ Ռուսաստանի զանազան քաղաքներէն և Թուրքիոյ գաւառներէն խընդակցական հեռագրերու տարափ մ'սկսած է տեղալ առ Ն. Բարձր Սրբազնութիւն։

Քաղաքական ժողովն երէկ իւր սովորական նիստը Ղալաթիոյ խորհրդարանին մէջ գումարեց ընդ ատենապետութեամբ Մեհ[illegible] [illegible] յատնել ինչ յարաբերական և անհատական խնդրոց կարգադրութեան, հետեւեալ տնօրէնութիւններն ըրաւ։

1. Իւր երկամեայ պաշտօնավարութեան սահմանադրական շրջանն աւարտած նկատելով, որոշեց Ազգային ժողովոյ վաղուան նստին հրաժարական մատուցանել և առաջարկել յաջորդի մ'ընտրութիւնը։

2. Յայտնի է թէ Զքուչի վանուց սեփական հողերը մինչ-Լ դնացած լինելով Պատրիարքարանը դատ բացած և թուրք փաստաբան մը փոխանորդ կարգած էր։ Այս օրերս դատավարութիւնը Պոլսոյ ձեռնհաս դատարանին առջեւ սկսած լինելով, ժողովն որոշեց որ Պատրիարքարանի գործակատար Ֆրէնկեան Աբրահամ էֆէնտին և թուրքերէնի քարտուղար Խաչատուրեան կարապետ էֆէնտին ներկայ գտնուին իրրեւ ունկնդիր։ Այս առթիւ միանգամայն որոշեց որ նմանօրինակ ազգային դատերու մէջ, Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ միշտ պաշտօնեայ մը ներկայ գտնուի դատավարութեան։

3. Բերայի Թաղ. խորհուրդը նորակառոյց Թատրոնի շինութեան հաշուեցոյցն և ընդ նմին բացատրութեանց տեղեկագիր մը ղրկած լինելով, ժողովն որոշեց Տնտեսական խորհրդոյ յղել ի քննութիւն։

4. Մշոյ Ս. Յովհաննէս վանքին Տնօրէն ժողովն և վանահայրը ծանուցած էին թէ, միաբաններէն Տ. Յակոբեան Պաղտասար վարդապետ վախճանելով, իւր գոյքերը կողոպտուեր էին, և միանգամայն քանի մ'անձանց անուններ նշանակած էին իբրեւ հեղինակ գողութեան և նոցա պատժուին ու գողոնին երեւան հանուիլը պահանջած։ Ժողովն որոշեց վանօրէից խորհրդոյ յղել ի նկատառութիւն։

5. Տեղեկանալով որ խիզանու քանի մը գիւղերուն մէջ եկեղեցեաց և վանօրէից վրայ քրդաց կողմէ յարձակումներ և աւարառութիւններ եղած են, որոշեց այս մասին պէտք եղած տնօրէնութիւնն ընելուհամար՝ նախ մանրամասն տեղեկութիւններ քաղել ստոյգ աղբիւրներէ։

Էջմիածնէն հասած մասնաւոր հեռագիր մը կը յայտնէ մեզ թէ, չորս ընտրելեաց ցանկի պատրաստութեան ատեն, աշխարհական պատուիրակները դիտել տուեր են թէ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հրաժարականն անընդունելի է. զի, եթէ առարկուի թէ զեհարանի օրդը կրնայ ՀԼասել իւր առողջութեան, իրենք կը հաճին որ Ն. Սրբազնութիւն տեղակալ մը կարգէ Էջմիածին և բնակի կովկասի այն մասերուն մէջ, որոց կլիմայն յարմարագոյն լինի իւր առողջութեան, բաւէ որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան պաշտօնն ընդունի, համակերպելով ազգային միահամուռ բաղձանաց։

Երէկ բաղմաթիւ նշանաւոր ազգայինք շնորհաւորութեան գնացին Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր։ Այսօր այցելուաց աւելի ստուար թիւ մը պիտի երթայ Օրմաղուլ, որ այս երկրորդ անգամ է որ բնակավայր կը լինի կաթողիկոսութեան կոչուող բարձրաստիճան եկեղեցականաց։

Շաբաթ աւուր թուով հրատարակեցինք թէ հրանէն Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ուղղեալ շնորհաւորութեան հեռագրին, որ կը կրեր Ներսէս Ներսիսեան ստորագրութիւնն։ կը կարծուի թէ այս անձն է Պարսկահայոց պատուիրակն. ուստի սոսկալ կը նկատուի հեռագրի մ'այն մասն, որ կը յայտնէ թէ Պարսկաստանի պատուիրակ Առաքելեանն առեր քալեր է Ընտրողական ժողովին, ձեւական թերութեան մը պատճառաւ։

Զրոյց կայ թէ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը Վեհ. Սուլթանն ներկայանալու պատիւ պիտի ունենայ ի մօտոյ, յատուկ հրաւիրանօք։

Ստոյգ աղբիւրէ տեղեկանալով գոհութեամբ կը ծանուցանենք թէ ասոյս առաջին օրն՝ յեգիպտոս Գահիրէի մէջ ազգային դրամարկղէն 958 անգլիական ոսկի վճարուեր է կիւզելեան Եսայի և Հարենց Մարարկ էֆէնտիներուն՝ որ Մեսրոպ Եպիսկոպոսի իրաւառու անուանատուներն են։ Ի մասին այն հանրածանօթ 1472 անգլ. ոսկւոյ դումարին, զոր յիշեալ եպիսկոպոսն 1872 ին ի Պոլիս իբր թէ ծախս ըրած է եղեր Ազգ. Պատրիարքարանի մէջ Եգիպտահայ ազգայնոց իրաւունքը պաշտպանելու և Ս. Երուսաղէմի Մայրաքաղաքին Աստուածատուր վարդապետի (այժմ եպիսկոպոս) իւր դէմ բացած դատը շահելու համար։

Ամենուն ծանօթ է արդէն որ սոյն գումարին համար Մեսրոպ Եպիսկոպոս Գահիրէի նոյն ժամանակի Թաղական խորհրդէն 10 0/0 տոկոսեօք պարտաւորեալ առած, և քանի մը տարի յետոյ, քանի մը հարիւր ոսկի անձամբ գանձելով, մնացորդ 2000 անգլ. ոսկւոյ փոխարէն Անգլիական հպատակ Պարսկի մը և Իտալական հպատակ Հռովմէական Հայու մը ծախած էր, որք մինչ ազգային դատարանաց միջոցաւ Գահիրէի ազգային դրամարկղի վրայ վճիռ ստանալով, Ազգ. կալուածոց եկամտից վրայ դատական արգելք (սէքէսթրօ) դրեր էին։

Յիշեալ պարտապահանջք՝ ի հաշիւ իւրեանց պահանջից մինչեւ անցեալ տարւոյ վերջն 1400 ոսկւոյ չափ դրամ ստանալէ յետոյ, մնացորդին համար դեռ 2000 ոսկի կը պահանջէին, երբ՝ Եգիպտական Ազգ. պատուիրակ Սահակ փաշայի ջանքը իրաւարարութիւն մը տալը ուշնեցաւ ատ ըրդ մէջ բերդ պահանջատէր Մեսրոպ եպիսկոպոսի և քաղաքական ժողովի, 1000 ոսկւով վերջ տալու համար սոյն խնդրոյն, և ահա սոյն 1000 ոսկիս է որ այս ժամանակէն յետոյ պարտապահանջից կողմէն գանձեալ 42 ոսկին ի հաշիւ առնուելով՝ վճարուելու է այս անգամ և Մեսրոպ եպիսկոպոսի պահանջից խնդիրն վերջացեր է։

Այս լուր ամեն ճշմարիտ ազգասիրաց գոհութիւն պիտի պատճառէ, զի ազգ. եգիպտական կալուածներն արդելքէ ազատելով, ազգին եկամուտն որ տարին իբր 1,000 ոսկւոյ կը հասնի, իրեն պիտի վերադառնայ, և այն սահմանադրական բարեկարգութիւնը զոր ազգ. պատուիրակն յաջողեցաւ հաստատել եգիպտական ազգայնոց մէջ այնքան աշխատութեամբ և չարաչար տուժելով, պիտի կարենայ յարատեւել այսուհետեւ և տեղն չտալ այլ ևս մեքենայութեանց այն սակաւաթիւ անձանց, որք զեգիպտական գաւառն ազգ. Պատրիարքարանի իրաւասութենէն և մեր վեհ. կայսեր շնորհած Սահմանադրութեան շրջանակէն դուրս նետել կ'երազեն, և յաջողած էին եթէ ոչ բոլորովին իրենց ցնորքն իրականացնելու, գէթ զեգիպտաբնակ ժողովուրդն տարիներով անիշխանութեան մէջ թաղելու։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

—o—

ՖՐԱՆՍԱ, ի Ծայրագոյն Արեւելս և ի հիւսիսային Ափրիկէ. —կրնանք ըսել թէ քաղաքակրթութիւնը նոր յաղթանակ մը տարաւ Ծայրագոյն Արեւելից մէջ, ըստ որում քաղաքակրթեալ տէրութեան մը ուղղակի իշխանութեան ենթարկեց ընդարձակ, բարեբեր և բազմամարդ երկիր մը, ինչպէս են Թոնքին և Աննամ։ Ֆրանսական զօրքերը քաջապէս կռուեցան թէ՛ Սեւ-Դրօշակ կոչուած հրոսախմբոց, թէ՛ Չինացի կանոնաւոր զօրաց և թէ՛ բնութեան աննպաստ տարերաց դէմ, և բնաւին անվարժ գոլով, կարի նեղուեցան սաստիկ տաքերէ, տենդոտ, ճախճախուտ վայրերէ, ճանբաներու անհարթութենէ, զանազան զրկումներէ, և երկար պատերազմի մը բազմաթիւ դժուարութիւններէ ու տառապանքներէ։ Վերջին Ժամուն Չինաստան կ'ըսպառնար պատերազմ բանալ. իւր դեսպանը՝ Չէնկ մարքիզն՝ երեւելի կայսերական նաւատորմերու և բանակներու խորհուրդակը կը դնէր փարիզի ապշեալ և դրեթէ չփոթած կառավարութեան առջեւ, որ այսչափ յանդուգն խօսքերու եւ բացարձակ վտանգ մը և կամ ամօթ խաբէութիւն մը տեսնելէն զատ որոշում մը չէր կրնար տալ։ Բարեբաղդաբար, վերջին ենթադրութիւնն առաւել ճիշդ եւ քան զառաջինն։ Չինաստանի կողմէ իրական վտանգ մը չկար Ֆրանսացւոց, մինչ Չէնկ մարքիզը, թէեւ ճիզուիթաց աշակերտած չլինէր, համոզուած լինել կը թուէր թէ խաբէութիւնն, անամօթ և անծածկոյթ խաբէութիւնն իսկ նեղելի էր, բաւական էր որ հայրենասիրական զգացմամբք լինէր թելադրեալ։ Այլ որքան չուտ փարատեցաւ պատրանքն։ Երբ Ֆրանսական քաղամարտիկ զօրքերն ուր ուրեմն հասան Սոնթայի առջեւ, որում տիրելէ յետոյ կ'սպառնային առնուլ եւս զՊաքնէնհ, Չինական դեսպանն ի փարիզ բացարձակ կը յայտարարէր թէ դրաւումն այս քաղաքաց ու ամրութեանց ի Ֆըրանսացւոց պիտի համարուէր նշան պատերազմի «երկնային կայսրութեան» Բէքինեան վերատեսչաց կողմէ։ Պ. Ֆէրրի այս սպառնալեաց ունկն չդնելու յանդգնութիւնն ունեցաւ, ինքն ևս վառեալ նմանօրինակ հայրենասիրութեամբ։ «Ալէ՝ եաֆ՝ եաֆ» ըսած պիտի լինի. «Պատերազմի ձեռնարկեցինք Սև-Դրօշակներուն դէմ, այլ ձեր Դեղին Դրօշակներ անոնցմէ աւելի չեն արժեր. աղէ՝, բաղդը պիտի որոշէ զմեր դատ»։ Եւ այս յանդգնութիւն մեծ տէրութիւն մը չահեցուց Ֆրանսայի։

Որպէս թէ յաղթական պտոյտ մ'ընելու եկած լինէին, Ֆրանսայի զօրքերը դիւրաւ տիրեցին Սոնթայի, Պաքնէնհի և դէպ ի սահմանագիծը տանող ուրիշ ոչ ընդհատ կարեւոր դիրքերու։ Իրենց փոդերն ու թմբուկներն, իբր թէ զերիքով շրջապատող Իսրայէլի զաւակաց աւանդական փոդերը լինէին, հագիւ թէ լսելի կը լինէին այս Չինական բերդերու պարիսպներուն ներքև, և ահա այդ պարիսպներ ինքնին կ'իյնային, և Չինացի զօրքերը կ'սկսէին մրցիլ իրարու հետ թէ ո՞վ աւելի շուտ վազել կարող է, որո՞ց սրունք զօրաւորագոյն են առ ի խոյս տալ մարդախոշոշ և արիւնռուշտ, որչափ նաև աւելորդ և անօգուտ պատերազմէ մը, զոր կոնֆուկիոսի այս հաւատարիմ աշակերտք, իրենց երկնային փիլիսոփայութեան մէջ, կարի ՇՇասաբեր և մարդկային ցեղին համար աղետալի կը համարէին։ Այլ այս տեսակ նուրբ իմաստութիւններ չէին զբաղեցներ այն դրական Ֆրանսացիներն, որք թողեալ բերդերուն հետզհետէ տիրելով, և անոնց մէկ առատ պաշարներ ալ գտնելով,— իբր թէ Չինացիք այս թշնամեաց գալստեան առթիւ յատուկ նուէր մ'ընել ուզած լինէին անոնց,—յառաջ կը տանէին իրենց յաղթական ընթացքը։

Վերջապէս, Բէքինի կառավարութիւնը խորհցաւ կասեցնել Ֆրանսացւոց այս յառաջդիմական ընթացքը՝ Չինական զօրքերէ առաւել ազդեցիկ եղանակաւ մը, զոր դրաւ հաշտութեան կընքման մէջ։ Հաշտութիւնն ուրեմն կնքեցաւ, և Չինաստան ի պաշտօնէ ճանչցաւ Ֆրանսացւոց Թոնքինի և Աննամի մէջ կատարած բոլոր աշխարհակալութիւններն, որոց դէմ մինչև վերջը կը բողոքէր։ Չէնկ մարքիզն, իւր ծիծաղելի պատերազմասիրութեամբ ամօթապարտ ինկաւ Եւրոպիոյ մէջ, և բնակնաբար պաշտօնանկ եղաւ իւր կառավարութեան կողմէ, որ աւելի հաշտարար և բարեկամական տրամադրութեամբք օժտեալ դեսպան մը դրկեց ի Փարիզ։

Հաշտութիւնը չահաւոր եղաւ Ֆրանսայի, հաստատելով նորա բոլոր երկրակալութիւններն։ Այլ ոչ նուազ չահաւոր եղաւ Չինական տէրութեան, քանի որ զայն ազատեց 200 միլիոն ֆրանքի պատերազմական տուգանք մը վճարելէ Ֆրանսայի, որ եթէ հաստատապէս միտքը դնէր, դիւրաւ կրնար այս պատկառելի գումարը կորզել «երկնային» կայսրութենէն։ Ֆրանսացիք այս նկատմամբ չափաւորութիւն ի գործ դնելու իմաստութիւնն ալ ունեցան, ինչպէս պատերազմն յաջող ելքի մը բերելու քաջութիւնն ու ճարտարութիւնն ունեցեր էին։ Ֆրանսացիք հարկաւ մտածեցին թէ Թոնքինի և Աննամի ընդարձակ երկիրներն իրենց վաճառականութեան առջև բանալով, իրենց պատերազմին բոլոր ծախքերը և լիովին պիտի վարձատրուին։

Արդեօք Ֆրանսա նոր երկրակալութիւն մը կը խորհի հիւսիսային Ափրիկէի մէջ. որովհետև հետզհետէ կ'ապացուցուի թէ Մարոքի կայսրութեան դէմ թշնամական և յարձակողական դիտումներ կը սնուցանէ։ Բարեբաղդաբար սուտ կը հանուի այն ծանրակշիռ լուրը թէ յարաբերութիւնք պաշտօնապէս խզուեր են Ֆրանսայի և Մարոքի միջև։ Բայց նորագոյն և աւելի մանրաման տեղեկութիւնք կասկած չեն թողուր թէ ըստ երեւոյթին աննչան պարագայներէ խորին անհամաձայնութիւնք ծագած են Ֆրանսայի և Մարոքի միջև, թէ Ֆրանսա սպառնալիքներ ըրած է Մարոքի կայսեր, և սա բողոքախառն ծանուցագրով մը զիջում ըրած է Ֆրանսացւոց յանդուգն և խստաբարոյ դեսպանին, Պ. Օրտէկայի, որ Պ. Ռուստանին Թունուզի մէջ հետեւած քաղաքականութեան նմանութիւնը կ'ուզէ ընել։ Մարոք պարտաւորուած է իւր մէկ գաւառական կառավարիչը պաշտօնանկ ընել՝ Ֆրանսացի հրապատակի մը անարգանք ըրած լինելուն համար, բայց չուզեր տուգանք մ'ալ վճարել «Ղլասուց հատուցում» խորագրին տակ։ Սպանիա նախանձու աչօք կը նայի օր ըստ օրէ Ֆրանսայի ստացած այս առաւելակշռութեան ի Մարոք, որ յատուկ դեսպան մը փարիզ ղրկած է՝ Ֆրանսական կառավարութեան հետ համաձայնութեան մը դալու,—մինչդեռ Անգլիացիք կը ցաւին որ իրենց կառավարութիւնն, Եգիպտոսի դործովք զբաղեալ գոլով հոգւով ու մարմնով, ժամանակ չգտներ ուշադրութիւն դարձնելու դէպ ի Մարոք, ուր դէպքերն ոչինչ նուազ կարեւոր դարձուածներ կրնան ունենալ ի վերջոյ։

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՍՏԱՆ ՄԸ

——

Լայբցիկի կայսերական Բարձր Ատենին առջեւ մայիս 12 ին պետական դաւաճանութեան դատ մը սկսաւ տեսնուիլ, որ մեծ կարեւորութիւն ունի ո՛չ միայն ամբաստանեալոց միոյն անձնաւորութեան պատճառաւ, այլ վասն զի այս դատին մէջ Ֆրանսական, Աւստրիական և Ռուսական կառավարութիւնք ալ խառնուած են, յօգուտ որոց ի գործ դրուած էր այս դաւաճանութիւնն։

Աւասիկ իրողութիւններն՝ ըստ ամբաստանագրոյն։

Բոլոնիացի մեծ մատենագիրն՝ Քրաձէվսքի՝ որ հանրածանօթ է սլաւական աշխարհին մէջ իւր վեպերով և այլ երկասիրութեամբք, որոց թիւն 200 հատորէն պակաս չէ, 1863 ի դէպքերուն մէջ մատ ունեցած լինելով, Բոլոնիայէն մեկնեցաւ Տրէզտէ երթալ բնակելու համար։ Հոն իւր վիպասանութիւններն շարադրելով հանդերձ, փարիզ հաստատեալ Բոլոնիացի գաղթականաց հետ անընդհատ թղթակցութիւն մը ունեցաւ, որոյ նպատակն էր Գերմանիոյ զինուորական կազմակերպութեան գաղտնիքները փարիզի Բոլոնիացի գաղթականաց հաղորդել, որք Ֆրանսական կառավարութեան կը հաղորդէին զանոնք։

Ահա ինչպէս Քրաձէվսքի ձեռք անցուցած էր այս գաղտնիքները։

Վիէննացի Ազտէր անուն կարծեցեալ գրագէտ մը՝ Քրաձէվսքիի դիմելով առաջարկած էր իրեն վաճառել Գերմանական բանակին կազմակերպութեան վերաբերեալ դրչխաւոր պաշտօնագրերը, զորս ստոյգ աղբիւրէ մը քաղած էր, կ'ըսէր։ Այս աղբիւրն ոչ այլ ոք էր, բայց եթէ Բրուսիական բանակէն նախկին հարիւրապետ մը Հէնխ անուն, որ այս դատին մէջ դլխաւոր յանցաւորն է։ Հէնխ մինչեւ 1872 Բրուսիոյ մէջ ծառայելէ յետոյ, հանգստեան վիճակի մէջ դրուած և զինուորական հեռագրական վարչութեան մէջ քարտուղարութեան պաշտօն մը ձեռք բերած էր, զոր վարեց մինչև 1876։ Այս թուականէն սկսեալ զինուորական գրականութեան պարապեցաւ և ռազմագիտական երկեր հրատարակեց։ Ըստ որում յարաբերութիւններ պահած էր իւր նախկին ընկերաց հետ, կրցաւ բազմաթիւ տեղեկութիւններ և և պաշտօնագրեր ձեռք անցնել, զորս իւր ընկերքը [illegible] թիւն չցուցուցին իրեն յանձնելու, որովհետև չէին կասկածեր թէ Գերմանիոյ գաղտնիքներն ուրիշ տերութեանց հաղորդելու պիտի գործածէր զանոնք։ Ազտէրի միջոցաւ Հէնխ յարաբերութեան մտնելով Քրաձէվսքիի հետ, 1,000 մարք դնով անոր հաղորդեց արեւմտեան սահմանագլխին վրայ Գերմանական բանակին յառաջխաղացման հրամանն, ինչպէս որ որոշուած էր Գերմանական մեծ սպայակոյտի յատակագծոյ մէջ։ Յետոյ, ի փոխարէն ուրիշ գումարի մը, որոյ քանակութիւնը ցոյց չէ տրուած ամբաստանագրոյն մէջ, Քրաձէվսքիի յանձնեց Գերմանիոյ զինուորական հեռագրական վարչութեան դրութիւնն, հանդերձ այն բացատրութիւններով, որք վերջին ժամանակներս մտցուած էին հոն։ Վերջապէս, Հէնխ ինքզինք Քրաձէվսքիի տրամադրութեան ներքև դրաւ ամսական 450 մարք վարձքով. և ի հաշիւ Քրաձէվսքիի՝ իրեն յանձնարարեալ զանազան աշխատութիւններ կատարեց։

Միւս կողմէ Ազտէր Վիէննայի մէջ յարաբերութեան մտած էր Ռուսիոյ դեսպանատան զինուորական կցորդ Ֆէլման զօրավարին հետ, զոր ամբաստանագիրը բացորոշապէս պաշտօնական լրտես կ'անուանէ ի հաշիւ Ռուսիոյ։ Ատլեր ի հաշիւ Ֆէլմանի և զանազան գումարներու միջոցաւ հետեւեալ երեք կէտերուն նկատմամբ պաշտօնագրեր ձեռք բերաւ Հէնխէն։ 1. Գերմանական հեծելազօրաց ձիանին նորոգման դրութիւնը, 2. Մէձի ամրութեանց յատակագիծն, որ յոժ հաւանականաբար Ռուսիոյ կառավարութեան ձեռքէն Ֆրանսական կառավարութեան ձեռքն անցնելու սահմանուած էր, 3. Ամրութեանց մէջ մտցուած արուեստական փոփոխութիւններն ու բարւոքումները։ Վերջապէս, Ազտէր Ռուսիոյ պատերազմական նախարարութեան օգտին ալ ծառայեցուց զՊ. Հէնխ, որ թիւ 71 անուամբ ծանօթ նորահնար զէնքի մը գաղտնիքն հաղորդեց, հանդերձ գործածման եղանակաւ։ Ուրիշ ամբաստանութիւն մ'ալ կը ծանրանայ Հէնխի վրայ, այսինքն թէ՝ յանձնարարեր է իւր դծագրիչին, որպէս զի ցցապատնէշներու ճեղքերէն դիտելով յարձակման յատկացեալ նորահնար զէնքի մը փորձերն, որք շրջափակ տեղւոյ մը մէջ կը կատարուէին նոյն իսկ ի ներկայութեան կայսեր, իւր տեսածին գծագրութիւնն յօրինէ։ Ահա ասոնք են այն իրողութիւններն, զորս ամբաստանագիրը կը յիշատակէ ընդդէմ ամբաստանելոց։ Քրաձէվսքի և Հէնխ միայն ձերբակալուած են. իսկ Ազտէր Վիէննա ապաստանած է։ Ամբաստանագրին մէջ յիշուած զանազան թուղթերէ կը տեսնուի թէ այս դործն Ազտէր ինք մատնած է Բրուսիոյ կառավարութեան, անշուշտ ի փոխարէն դումար մ'առնլով։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

—o—

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, ՀԱՒԱՏՔ, ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆ

—

Անգիտակցական մի փիլիսոփայութիւն՝ որ փոխանակ դէպ առ Աստուած այրական մի ուժ լինելու՝ սոսկական և անհոգի գրասիրութիւն է, և փոխանակ դէպ ի վեհ բարոյական կորովի ճգնութիւն լինելու՝ թոյլ ու վատ սկեպտականութիւն և թանձր զգայապաշտութիւն է, այս չարիքը ո՛ր ազգի մէջ որ երես գտնէ և ընդարձակի, նոյն ազգին ընկերականութիւնը անպատճառ կը լուծուի և գերեզման կ'իջնէ։

Ազգերն յաւիտենականութիւն կամ անդի աշխարհք չ'ունին, ասէն է ժողովրդեան մը գործն ու գործածին հատուցմունքը. ազգովին գործուած մեղքեր ազգը կը կործանեն, պահպանուած առաքինութիւնք ալ կենդանի կը պահեն և կը բարգաւաճեն։

Մենք, ընթերցող, զմեզ ազգովին կը կործանե՞նք թէ կը վերականգնեմք, պատասխանը մեր հանգամանքները թող տան։ Ես կը տեսնեմ ազգին մէջ ազգային և եկեղեցական կարգ ու կապակցութիւն [illegible] սրբութիւն ամայացած, կրթական ձեռնարկութեանց մէջ տգէտ և ինքնապարծ ֆանատիկոսները բազմացած, ընտանեաց մէջ աստուածգիտութենէ աւելի զարդագիտութեան պատրանքը ընդարձակուած, Աստուածաշունչ Սուրբ գրոց ընթերցման տեղ վիպական անհոգի առասպելաբանութեանց սիրահարուած. բարոյական ծանր հարուածը կողէն, ճակատէն, կռնակէն և գագաթէն կ'ոստանայ, կասկածել պէ՞տք է թէ կործանման կը վազեմք։ Սխալ ընթանալ ու չդայթակղիլ կամ չ'իյնալ, մեղանչել ու չպատժուիլ, բնական օրինաց հակառակ է. պատժական օրինագիրքը յաւիտենական և տիեզերական է, ինչպէս մանաւորաց նոյնպէս և ազգաց համար։ Ինչպէս ամեն ազգաց և ընտանեաց, նոյնպէս և մեզ համար չկայ այլ ապագայ. կա՛մ զօրաւոր մի ջանք և ճգնութիւն հաւատոյ պէտք է ընել դէպ ի առաքինութիւն և կանգնիլ, և կա՛մ չարունակ դիմել դէպ ի կործանումն։

Հաւատքը ժողովրդեան կեանքն է։ —Հաւատքն Աբրահամ պանդխտեցաւ երկրին առեւտուր էբբեւ յոգորոնեան. խորանաւ բնակեցաւ է դեղին, և ան ուներ հիմնէ հաստատեալ քաղաքներ, որոց ճարտարապետ և արարիչ Աստուած է։ Եբր. Ժ.Ա. 9—10։ Ազգային շինուածի նիւթը հաւատքն է, և շինուածապետը ու արարողը Աստուած է. հաւատքին պակասած տեղը Աստուած նիւթ չգտներ ազգաց քաղաքացիութիւնը շինելու. վրաններըը հիմնուոր քաղաքի վերածելու համար կը փնտռէ՝ որ Աբրահամները չտանան, թէ չէ՝ եղածն ալ կը կործանէ։ Ե՞ր ոչ՝ բաւէ է նմանել։

Թեթեւամտութիւն պէտք չէ. հաւատքը աստուածային գիտութիւն է, որ մարդկային գիտակցութեան բոլոր խորշերն ու գիտնական ամեն խաւերը շատ բարձրէն կը տեսնէ։ Ո՛վ որ կ'ուզէ իւր ազգին կեանքը՝ պէտք է ուզէ Աստուծոյ յաղթանակը։ և ո՛վ կ'ուզէ Աստուծոյ յաղթանակը՝ պէտք է զարթուցանէ հաւատոյ զգացումը և վստահութիւնն դէպ յայն Աստուածային վարդապետութիւն՝ որ տասն և ութ դարերէ ի վեր բաւական եղեր է աշխարհի վրայ շարունակ քաղաքակրթութիւն ծնընդաբերել։

Բայց ասիկա դիւրին բան չէ։ Յաջողելու համար մեծ աշխատութիւն պէտք է, ինչպէս են, ազգային հաւատոյ բոլոր վարդապետութիւնը ուսուցանել, նոր ի նորոյ բացատրութեամբ առ հասարակ ամենուն ընդունելի ընել, եկեղեցւոյ ներսը դուրսը միշտ նոր և արժարժող լոյսեր արձակել, զի հաւատքը աստուածգիտութիւն է, և Աստուծոյ պէս յաւիտենական. մեր շուսանելը զրկանք կը բերէ մեզ եթէ ի ճշմարտութենէ և եթէ ի կենաց։

Շատ մարդիկ եթէ կրօնքի վրայ սէր չունին՝ պատճառը իրենց տգիտութիւնն է. ուրիշ ընդհանրական պատճառ հարկ չկայ փնտռելու. մանաւոր մարդիկ եթէ կրօնքի կը հակառակին, կ'արհամարհեն և կ'անիծանեն, պատճառն այն է որ կրօնքը վերջացած և կարեւորութիւնը չմնացած մի վարդապետութիւն կը համարին. արդի ժամանակի և աշխարհի վրայ հին ժամանակէ ներշնչուած և բերդակայն էակէ գործածնէութիւն չեն կրնար ըմբռնել, իրենք իւրեանց յատուկ դրական և դիրքական նոր ճշմարտութիւններով և ստոր-մարդկային էակներով գործուիլ կ'ուզեն, և զայս ցաւութիւն իրենց [illegible] կը համարին։ Ասոնց համար կրօնքը իսրայելացւոց անապատին հրեղէն սեան կը նմանի, որ առ ժամանակ մի և մանաւանդ թանձրամիտ ամբոխի համար հարկաւոր է, բայց փիլիսոփայութեան այս զարգացեալ ժամանակին համար չէ, ինչպէս այն երկնային երեւոյթը վերցաւ և անյայտացաւ, կ'ըսեն, երբ իսրայէլի ժողովուրդը աւետեաց երկրի մերձաւոր սահմաններուն մօտեցաւ։ Այո՛, ստոյգ է, կրօնական բիւր տեսակ նիւթեղէն երեւոյթներ անապատի կրակէ լոյսին պէս, ի ժամանակի երեւեցան իբրեւ եղելութիւն և դադարեցան. սակայն նոյն եղելութեանց բացած ճանապարհը, պատմութիւնը, դիտութիւնը, վարդապետութիւնը, անփոփոխ նոյնութեամբ զայն պիտի կենայ։ Քրիստոնեայ հասարակութեան առջեւ հաւատքէ կամ մտաւորական այս կողմնացուցէ ուրիշ ապահով առաջնորդ չկայ մինչեւ անհունութեան եղերքը և թերեւս անդր քան դանհունութիւն։

Քանի՞ հաղուագիւտ են այն մարդիկ, որ իրենց ազգն, աւանդութիւնը և այս ժամանակը հարցապնդեն, և պատասխանն հասկանան. չա՞տ քիչ, զի անկրօն դաղափարաց փայլունութիւնը չափազանց հաճոյացեր է աշխարհի։ Եկեղեցական՝, սորվեցո՛ւր տգէտին, հետապնդէ խմաստակին, բա՛ց և ներկայացուր ամեն ուրեք Աստուծոյ դատը, որոյ հաւասար և ներհակ արդարութիւն չկայ, լի այնքան պայծառ և անհերքելի ապացոյցներով։ Այժմու բեմբասացութեան՝ բառը փափուկ բայց հոգին կոչտ՝ ճառերով կրօնքի զգացում թելադրելն ալ բաւական չէ. զգացմունքները կրից երեւոյթներ են, և մէկդմէկ կը խափանեն. վերջինը կուգայ առաջինը կը վանէ։ Այլ դիտնական բացայայտութեամբ պէտք է համոզել ազգայնոց միտքը իրենց դաւանութեան վրայ։ Զգացմունքը, որչափ ալ սուր լինի, քանի մը վայրկենէ կը բթանայ, իսկ համոզումը տեւական է, և Պրոպատիկէի աւազանի հրեշտակին պէս ժամանակ առ ժամանակ զգացմանց աւազանը կը յուզէ և միշտ բժշկարար կը պահէ։

Ամենայն գիտութեանց աղբիւր Աստուած է, զի արդէն իսկ համօրէն քննելի առարկայ, զորս գիտունք իւրեանց բոլոր գիտնարար միջոցներով կը հետաքննեն, Աստուծոյ գործերն են։ Ամէն գործարանատեր իւր արուեստին արտադրած գործերուն վրայ կնիք կ'ունենայ. Աստուծոյ ամեն գործերն ալ իւրեանց արարողին կնքովը վաւերացած են. իմաստութիւն է այդ կնիքը տեսնել. Երկնի՝ պատմէ զՔաջ Աստուծոյ։ Մարդկութիւնը՝ իբրև ամենէն ճարտարաչէն գործ Աստուծոյ, առաւել որոյ կը ցուցնէ իւր վրայ Արարողին կնիքը, յայտ յանդիման պատկերացնելու չափ, զի միայն բանաւորն է տիեզերքի մէջ, և միայն ազատը գործաւորաց մէջ, այսինքն է՝ եղելութիւն կը հետաքննէ՝ էիցուս համար, պատճառներ կը փնտռէ՝ էիցուս համար, և ըստ մասնէ նմանելով Անոր՝ որոյ գործն ըլլալու ամենէն փառաւոր կնիքն ունի, տարերքներ կը ժողվէ՝ ՀՇՊՈՒԲԸ համար։

Աստուած և իւր գործերը, մարդն և իւր գիտելիքները վեր ի վայր չխանգարել փոքր իմաստութիւն չէ։ Այս խանգարմունքը կանխաւ խափանելու ուրիշ միջոց չկայ բայց միայն ուղեղն ուսուցանել, և ընդարձակ տարածել քրիստոնէական վարդապետութիւնը, որոյ գաղտնիքն ուրիշ բան չէ այլ միայն յերեւան ածել և սիրելի ընել այն անխզելի կապակցութիւնը, որ մարդն ու անոր շրջապատի բոլոր իրաց բովանդակութիւնը Աստուծոյ հետ կը միացուցնէ։

Ե՛կ, ընթերցո՛ղ, բառի և տառի դրասիրութիւնը բաւական համարիմք, փոխենք մեր ճաշակն զոր բաւական մաղձոտեր ենք, ե՛կ, մարդկային բնութեան խորն իջնենք, դառնանք չուրջը այն կնքոյն՝ զոր Աստուած ի նմա տպաւորեր և ըներ է։ Այս է իմ գործս. «Ես Աստուծ- էբբե- ըն է ինձ։ Հիմնաւոր ծանօթութիւններ ձեռք առնենք բացատրել՝ փոխանակ գեղեցիկ սակայն անհիմն խօսքերու, որոց կարեւորութեան պայմանը զբօսանքն անդին չանցնիր, և առաւել ծանրանամք այն հարկաւոր դաղափարաց վերայ՝ զորս Քրիստոնէութիւնը բերաւ յաշխարհ, որք սակայն միշտ յարձակումն կը կրեն։ Քննեմք մարդկութիւնը և նորա ծագումը, բնութիւնն ու վախճանը, սակայն՝ ոչ լոկ Աստուածաշնչի առածներով, որոց թէպէտ և հիմը եղելութիւն է, բայց եթերեւ յոյժ նիւթական և հրամայական՝ մեր փորձամոլ գիտունը այնչափ չեն գոհացուներ, այլ ամեն հնարք մեկտեղ ժողվելով քննեմք, այսինքն՝ թէ՛ գիտութիւնը որ երեւոյթներ կը հետազօտէ, թէ՛ փիլիսոփայութիւնը, որ պատճառներ կը փնտռէ և թէ՛ հաւատքը՝ որ Աստուծոյ կը լսէ։

(Մնացեալը վաղը) ԱՍՈՂԻԿ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

—=—

Գաւառացի ազգայնոց ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք մեր նոյնպարզոյ թղթակցին հետեւեալ նամակին վրայ։

Լոնսոնաբնակ Մեծ. Կ. Յակոբեան էֆէնտի Մասիսի վերջին երկու թուոց Քալիֆորնիա հաստատուող Հայոց վրայ գրելով՝ մեզ եւս նոր առիթ մը տուած է գրելու, որովհետև մեք եւս ունինք բարեկամներ այդ գաղթականութեան զոհերուն մէջ։

Մեծ. Յակոբեան էֆ. կը խոստանայ Քալիֆորնիոյ պատմական և տեղական նկարագրութիւնն ընել, իւր վերջին երկու յօդուածոյ մասին մեր անհուն շնորհակալիքն յայտնելով, կ'ազաչենք որ բարեհաճի օր յառաջ ի լո՛յս ածել, պարզաբանելով մանաւանդ սա կէտը թէ՝ «Քալիֆորնիա Հայ գաղթականաց համար յարմար տե՞ղ մ'է», Քալիֆորնիա գաղթող Հայոց մէջ կան 25 եղողջատցիք։ Այս անձինք՝ հոս վաճառականութեամբ կ'զբաղին, և իրենցմէ ոմանք՝ այդ արհեստին մէջ եթէ ո՛չ առաջին դէթ առաջիններէն էին։ Երկրագործական և գիւղական գործոց բոլորովին անտեղեակ՝ ի մանկութենէ հետէ նստողական կեանքի մէջ մեծցած, ՆԸՐԲԱԿԱՂՄ և փափկասուն անձինք էին։ Զոսոին պիտի կոչենք Շահմիրեան Թուրքիոյ մէջ կը ճանչնային, իր բնութեանց լիովին տեղեակ ենք։ Գիտէինք որ՝ այդ անձին երեւակայութիւնն անսահման էր, իր խելքով երկու անդամ երկու չատ անդամ հինգ և վեց կ'ընէր. բնականաբար իր խարդաւանաց դժբաղդ ՇՀԵՐՈՒ դրած նամակները մեզ համար կչիռ չունէին, և բնականաբար աշխատած էինք այդ զոհերը զգուշացնել։ Բայց Շահմիրեան իր չափազանցութեան հետ ունենալով նաև համոզելու և խաբեբայութեան հաղուագիւտ յատկութիւնները, իր բազմաթիւ նամակներովն այնպիսի տպաւորութիւն և գաղափար յառաջ բերաւ որ, այդ ինքնակամ զոհերն,—«եթէ Շահմիրեանի գերածին 0|0ին մէկը կայ, այն ալ բաւական է» ըսին և վերջապէս այդ Աւետեաց երկիրը գաղթեցին։ Առաջին ամիսն երբ այդ 0|0ին մէկը չգտան, կարծեցին թէ իրենց ՇՐՋՈՒԹԻՒՆՆ էր պատճառ, ուստի իրենց վիշտերը պահեցին։ բայց իրենց առած վէրքը ա՛ինքան մեծ էր որ, անկարելի էր այլ եւս պահել։ Ուստի իրենց գաղթելն «Շան և ստուերի» առակով բացատրեցին։ —Մեր քով ունինք 36 նամակներ, զորս ընդունած ենք վերջին հինգ ամսոց միջոցին։ Այդ նամակները մեծաւ մասամբ կը գանգատին Շահմիրեանի խարդաւանքէն։ Շահմիրեան՝ այս առանց լեզուի և առանց [illegible]

միջոցն իր ձեռքը մատնուած Ռուսները սկսեր է փետտել. այլ և այլ խաբեբայութեամբ իրենց 150 թալեռն կ'ուտէ (իբր 3,500 դահեկան) իրենց երկիր առնելու համար ըրած սակարկութիւններէն կը խորհ և իբրև գլուխ գաղթական Հայոց կը խոստանայ Ամերիկայի կառավարութեան 10,000 Հայ ալ բերել, եթէ իրեն տուրի մանաւոր ամսական մը։

Հայեր, և դուք՝ որք այդ 10,000 ին մէջ մտնելու դժբաղդութիւնն պիտի ունենաք, մի՛, մի՛ խաբուիք։ Ս. Շահմիրեանի, Ն. Ապտալեանի և Կ. Սերոբեանի չափազանցութիւններին մի՛ հրապուրիք։ «Լսեցէ՛ք ձեր տարագիր և դժբաղդ եղբարց այն ողբմելի ձայնն, որ՝ Ովկիանոսներըն և ծովերը պատռելով՝ կը հնչէ ձեր ականջին թէ «ՏԵՂԵՐՆԷԴ ՄԻ ՇԱՐԺԻՐ»։

Պ. Կ. Ցովսէփեան Ֆրէզնոյէն կը գրէ.

«Թուրքիոյ մէջ մեր լսածները՝ բոլորովին խնդրոյն մէկ կողմը կը ներկայացնեն եղեր։ Ամերիկայի հարստութիւնն, Քալիֆորնիոյ ոսկին և մեր այժմ գտնուած գաւառն առատութիւնն՝ որ հրապուրած էին զմեզ, ճիշդ են. բայց «ազատութիւնն, ազատութիւնն, բարեբաղդութիւնն և սղութիւնն հաշուի առած չէինք։ Կը լսէինք թէ բանուորներու աւուրչէքը մէկ և երկու թալեռ էին (23, 46 դահ.) բայց ոչ՞ մը մտքէն կ'անցնէր թէ ծախքը չատ անգամ այս թիւն կ'անցնի։ Ահա քեզի հաշիւ մը։ Եօթն հոգիէ բաղկացեալ ընտանիք մը Թուրքիոյ մէջ չաբաթը երկու հոխա միս թող առնու 3 դահ. 30 հոխայ հաց 25 դահ. խաղող և այլ մրգեղէն 4. գումար 32։ Իսկ Ամերիկայի մէջ ի Քալիֆորնիա ուր ծածան է՝ այդ ընտանիքը պիտի ծախսէ 2½հոխա միս 16, 30 հոխա հաց 150, մրգեղէնք 20. գումար 186. այս խիստ պարզ հաշիւ մ'է, այսինքն կէս կուշտ կէս նօթի։ Թուրքիա՝ վեց օրուան մէջ 36 դահ. կ'առնու, որ 4 դահ. կ'աւելնայ. իսկ Ամերիկայի մէջ եթէ օրը թալեռ մ'առնէ 45 դահ. պարտք կ'ընէ, եթէ երկու թալեռ առնու, որ խիստ հազուադէպ է, (զի օրը դեռ երկու թալեռի երես տեսած չենք), 40 դահ. կ'աւելնայ. այս ստակով պէտք է հանդերձ ճարել, տան վարձ տալ, կրակի և այլոց բաժին հանել. մինչդեռ Թուրքիա՝ մեր գտնուած տեղերը ոչ վարձ կուտանք և ոչ փայտի համար ստակ կը վճարենք. երկու փոքր սենեկի, որք անչուք են, և առաւել մարդս կը տիրեցնեն իրենց երեւոյթով և խոնաւութեամբ, ամսականն երկու անգլ. ոսկի է. այս գումարով տարի մը կրնանք նստիլ Թուրքիա։

«Իսկ բանուորներու և գաղթականաց վիճակն գայով, ան ալ խիստ ողորմելի է. օրը 10 ժամ պիտի աշխատիս որ վարձը առնուս. եթէ բոպէ մը պարապ կենաս, հաւուէն ետ կը ձգէ։ Զինացիք՝ բանուորներու վիճակն առաւել դառնացուցած են, որովհետև խիստ սակաւապէտ են, փողոցներն և լեռները կը պառկին, անօթութեան և ամեն տեսակ նեղութեան վարժուած են. մինչև անգամ 1/4 և 1/2 թալեռի կը գործեն։

«Ասոնց այսքան սակաւապետութիւնը գործաւոր դասուն վիճակը վատթարացուցած է. կինս և երկու զաւակներս եկած օրէս ի վեր հիւանդացած են. Քալիֆորնիա սաստիկ տաք կ'ընէ. յունվարին տաքը մեր օգոստոսի տաքէն սաստիկ է. երթալով կը սաստկանայ։ Մարզուանէն և այլ տեղերէ գաղթող Հայերն, որք անցեալ ամսու հոս էին, կարծես իրենց մահուան կ'սպասեն փոխանակ ամարան։ Երեւակայեցէք հիմա, բարեկամ, որ դիզերը սաստիկ ցուրտն և ցերեկը սաստիկ տաքն ի՞նչ ազդեցութիւն կ'ընեն մարդուս առողջութեան վրայ։ Ի՞նչ մեծ սխալ էր որ գործեցինք. Թուրքիոյ մէջ մեր թագաւորութիւնը՝ Քալիֆորնիոյ մէջ աղքատութեան հետ փոխեցինք։ Եթէ, ցէր մի արասցէ, հիւանդանալու ըլլամ, ի՞նչ պիտի ըլլայ ընտանեացս վիճակը. կը սոսկամ մըտածելով այս կէտը, և կ'երեւակայեմ յայնժամ Գաղատիոյ սովին ատեն մեր դռներն հաց մուրացող պառառատուն զգեստներով կիսամերկ և սովալլուկ արարածներն։ Մի՛ բարեկամ, սիրտս կը մորմոքի և կ'այրի. ալ չեմ կարող ժուժել այս տանջանաց, որ զցայդ և զցերեկ կը տանջէ երեւակայութիւնս»։

Ուրիշ մը կը գրէ դարձեալ Ֆրէզնոյէն.

«Թուրքիոյ մէջ վաճառականութիւնը ձգելով, երբ Ամերիկայի ձորերն իյնալու ցնորական գաղափարը ծնայ՝ Շահմիրեանի և Սերոբեանի խորհրդէն հրապուրեալ, (որոց խաբեբայութիւնը պատժած է Աստուած. Շահմիրեան մուրացկանութենէ և պէնէլ ոգէյէն և միւսն աղքատութենէ աչքերէն դուրս ինկած է), սա մխիթարութիւնը ունէի թէ, եթէ գործերս բոլորովին ձախորդ երթային, դէթ իմ զաւակաց ապագան պիտի ապահովէր։ Դպրոցը մեր բնակած վայրէն երեք քառորդ հեռի է։ Մեր զաւակներն առտուն արեւու ծագումէն առաջ ճանբայ իյնալ պէտք են։ Ֆրէզնոյի չարաճճիներն կ'սկսին Բէ–ռ Բէ–ռ կանչելով և այլ նախատական անուններով հալածել մինչև դպրոց։ Անգլիերէն կը սորվին այդ դպրոցին մէջ, որ խիստ յետադէմ է, թէ և կառավարութեան կողմէ կը հոգացուի ծախքը։ Եթէ կարողութիւն ունենայինք՝ մանաւոր վարժարան մը կը դնէինք, ուր կրնային յառաջադիմել։

«Ամեն ձախորդութիւն հաշուած էինք, բաց ի պանդխտութեան չղթայէն։ Ամենեքին կարօտացած ենք զԹուրքիա, մեր քաղաքն, ազգականներն և բարեկամներն։ Ասոնց պատկերներն մեր աչքին առջեւէն չեն երթար. միշտ կ'երեւակայենք. տար Աստուած օր մը առաջ ճանբայ ելնենք։»

Ասոնց նամակներէն ուրիշ անգամ ալ քաղուածներ պիտի ընենք։ Այս չաբաթ առած նամակներուս նայելով, հիմա ճանբան են վերոգրեալ երկու նամակագիրք. միւսներն ալ եթէ ստակ ունենան, օր մը չպիտի կենան՝ իրենց գրածին նայելով։

Այս անժխտելի օրինակներով և այս զոհերուն վիճակը նկարագրող թէ՛ Թուրքիացի և թէ՛ Ամերիկացի անձանց նամակներով ադէկ կը հասկցուի թէ՝ Քալիֆորնիա Հայոց համար ինչպիսի տեղ մ'է։ Եղողատցիներէ ոմանք երկրագործութեան սկսան, բայց անկարող եղան չարունակել։ Մեր երկրորդ նամակաւ այս կէտը պիտի պարզենք թէ Հայք կրնա՞ն երկրագործութեամբ զբաղիլ ի Քալիֆորնիա։

Եղոգատ 25 ապրիլ 1884 * * *

Ց. Գ. Նիւ–Եորքէն մարտ 27 թուով նամակ մը կը գրէ Դէքսաս գաղթող Հայոց վրայով։ Սոքա եւս Նահապետ Ապտալեանի չարակամութեան զոհերն են։ Ապտալեան ասոնցմէ ստակ առած և ետքը ուրացած է. չատ անձանց թշուառութեան և ոմանց ալ մահուան պատճառ ըլլալէն ետքը, Նիւ–Եորք եկած և անտի եւս սկսած է դաւնելութել։ Դէքսաս գաղթող Հայք դատ կը բանան, և Ապտալեան քանի մ'ամիս բանտարկուելէն յետոյ կ'ելնէ, և հիմա Նիւ–Եորք գընացած է նորէն։ Դէքսաս գաղթողները՝ Պարտիզակէն և Նիկոմիդիոյ կողմերէն գաղթած են։ Թող այն կողմի ձեր թղթակիցները գրեն, որպէս զի այս գաղթականութեան առաջն առնուի։

ՀԱՑ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԴՐԱՆՍԻԼՎԱՆԻՈՅ

—o—

Մասիս պատուական օրաթերթը մարտ ամսոյն մէջ յօդուած մը հրատարակած է, որով ընդհանուր հայեցուած մը կ'ընէ աշխարհիս ամեն կողմերը գտնուող հայ գաղթականութեանց վրայ։ Ցօդուածագիրը՝ վարժ գրիչ մը կ'երեւի։ Հեռատես միտք ու ընդարձակ տեղեկութիւն ունեցող անձ մ'է։ Բայց այն պարզ խոստովանութենէն, զոր կ'ընէ Հունգարիոյ Հայոց վրայ, կը ճշմարտի Գերմանացի գիտնականի մը սա խօսքը թէ «Մարդ չատ բան գիտէ, չատ բան ալ չգիտեր»։

Ցօդուածագիրը՝ խօսքը Հունգարիոյ Հայոց վրայ դարձնելով՝ այսպէս կ'սկսի. «Մաճառստանի Հայոց վրայ ամենեւին տեղեկութիւն չունինք»։ Զարմանք չէ, որովհետեւ մարդկային հանճարը կոպարաւորեալ ըլլալով՝ ամեն բան դիտնալ ու ամենուն հասնիլ չկրնար։ Բայց այս պարբերութեան անմիջապէս կը յաջորդէ, մեզի համար չատ ծանրակշիռ խօսք մը. «Ասոնք բոլորովին օտարացած են Հայութենէ ու լատինականութեան մէջ ընկղմած»։

Ներում ինձ ըսել, որ այս կրկին պարբերութեանց մէջ յայտնի հակառակախօսութիւն կայ։ Առաջին պարբերութեամբ՝ երկրորդը կ'ուժգնանէ։ Երկրորդովն առաջինը կը ջնջէ։ Երբ յօդուածագիրն ուղղակի կը խոստովանի թէ ամենեւին բան մը չգիտեր Հունգարիոյ Հայոց վրայ, անուղղակի կը խոստովանի թէ չկրնար գիտնալ նաեւ թէ ասոնք Հայութենէ օտարացած են, և լատինականութեան մէջ ընկղմած։ Եթէ առաջինն ստոյգ է, ուրեմն երկրորդն ստոյգ չէ. և եթէ երկրորդը ճշմարիտ է, այն ատեն առաջինը տեղի չունի։ Բայց մենք, երկրորդ պարբերութենէն, իրաւամբ առաջինին ստուգութիւնը կը հետեւցնենք։ Եւ իրօք ալ այնպէս է։

Վշտացնել չէ ամենեւին նպատակնիս։ — Չենք կրնար պահանջել պատուարժան ցօդուածագրէն, որ նաեւ — իրմէ այնչափ հեռի ու գուցէ իր սահմանէն բոլորովին դո՞ւրս ինկող — Հունգարիոյ Հայոց վրայ ալ ճիշդ տեղեկութիւններ ունենայ։ Բայց արդարապէս չկրնայ մտաց ուժերի վերոյ դատաստան ընողի նշան է, երբ մէկն, իր առաջին խօսքովը՝ շուտ մը կը կտրէ, կ'որոշէ ու կը վճռէ անանկ բան մը, որուն վրայօք յայտնապէս կ'ըսէ թէ ամենեւին բան չգիտեր։

Մենք, պարզապէս իրաց առաւել լուսաւորութիւնը և Դրանսիլվանիոյ Հայոց վիճակին ուղղութեանը վրայ գոնէ վերին դատաւոր մը տալու համար, հարկաւոր կը համարինք յաջորդ տողերը հրատարակել։ Կը յուսանք որ ասով, թէ՝ Մասիսի ցօդուածագրին Հունգարիոյ վրայ ունեցած նեղ տեղեկութեանցը թերին կը լեցնենք և թէ՝ միանգամայն կը ցուցնենք, թէ հոս տեղացի Հայերը բոլորովին ո՛չ օտարացած են ազգայնութենէ, ո՛չ ալ լատինականութեան մէջ ընկղմած։

Գիտցուած բան է, թէ Դրանսիլվանիոյ Հայերը ԺԷ. դարուն երկրորդ կիսուն մէջ գաղթած են այս կողմերը, ըստ մասին Մոլտավիայէն ու ըստ մասին Լեհաստանէն, և հետզհետէ հաստատած կամ հիմնած են չորս քաղաք կամ հասարակութիւն, որ են Սիբիվ, Կյերկյէս Սէնդ Միքլոյ (Ս. Նիկողայոս), Եղիսաբէթուպոլիս ու Հայաքաղաք կերլա։ Այս քաղաքները մինչեւ ցայսօր կան, ու պահած են իրենց յատկութիւնն իբրեւ հայատիպ կամ հայու յատկացեալ քաղաքներ, թէպէտ ետքէն ժամանակաւ, խառնուած մտած են մէջերնին նաեւ օտար ազգեր, ինչպէս Վլախներ, Հունգարացի ու Գերմանացիներ։ Ասոնց իւրաքանչիւրն ունի, այսօրուան օրս յատուկ ժողովրդապետական հայ եկեղեցի, մանաւանդ թէ եկեղեցիներ, ուր կ'ըլլան հայ քարոզութիւն, հայերէն աստուածային պաշտամունք և այլն։

Այս չորս հայաբնակ քաղաքներէն զատ, Հայերը փսռուած են Դրանսիլվանիայի ու նաեւ Հունգարիայի գրեթէ ամեն քաղաքները, գեղերն ու աւանները, աւելի կամ նուազ թուով։ Այսպէս, օրինակի աղագաւ, Գլուժ ունի 60ի չափ հայ ընտանիք, Սիպինը՝ 25, Պրաշովը 30, Թուրտա 20, Շիկիշվար 15, Օրատեայ, Զըշահ, Դրմբշվար, Շոմլէօ և այլն ունին քիչ չատ հայ վաճառական բնակիչ։ Վասն զի ընդհանրապէս կրնանք ըսել թէ չահախնդրութիւնը՝ զիրենք տարած սփռած է այն ամեն տեղերն, ուր որ առուտուրն առջեւնին ասպարէզ մը բացած է։

Մասիսին յօդուածագիրը սրտի ցաւով կը յիշէ ի մասնաւորի Հայաքաղաքը (Ադրմէնօբոլիս, Ադրմենիէնչթատ), իբրեւ հնաւանդ տեղ կամ քաղաք մը, որ ատենօք երեւելի հանդիսացած ըլլայ։ Սակայն Հայաքաղաք կերլան, այսօրուան օրս ալ այն է, ինչ որ էր իր հիմնարկութենէն 60—70 տարի ետքը, կամ ասկէ մէկ ու կէս դար յառաջ. այն տարբերութեամբ միայն, որ ժամանակին հետ ինքն ալ յառաջացաւ, վայելչացաւ ու զարդացաւ։ Այս քաղաքը, — ինչպէս հին ատենները, անանկ ալ հիմայ — մանաւորութիւն մ'է՝ իր պզտիկութեանը, մանրանկար մը՝ իր տեսակին մէջ։ Հայաքաղաքս՝ գրեթէ ինքնագլուխ փոքրիկ իշխանութիւն մ'է, որուն առաջին գլխէն (քաղաքապետէն) մինչեւ վերջին պաշտօնատար ծառան, գրեթէ բոլոր Հայեն։ Վերակացուն՝ ՀՈ հոգիէ կազմուած ենթաբանները (երեք Հունգարացի ու մէկ Վլախ դուրս առնելով) Հայ են և իրենց ձեռքն ունին ամէն օրէնք, իշխանութիւն, դատաւորութիւն, ոստիկանութիւն, տուրք, եկամուտ, արքունի սակ և այլն։

Քաղաքին հրապարակական շէնքերէն յիշատակութեան արժանի են ի մասնաւորի խորհրդարանն ու խառն ռոմանական ոճով շինուած Ս. Երրորդութեան փառաւոր մայր եկեղեցին, որուն կամարին բարձրութիւնը 24 մէթր է, երկայնութիւնը 57 1/2, իսկ լայնութիւնը՝ 24 մէթր։ Դասը միայն, փոքրիկ եկեղեցւոյ մը մեծութիւնն ունի, վասն զի 144 քառակուսի մէթր միջոց կը բռնէ. իսկ ամբողջ եկեղեցւոյն բռնած ներքին միջոցը 792 քառ. մէթր է (*)։ Եկեղեցին ունի Աւագերէց մը, ժողովրդապետ մը և չորս օգնական քահանայ։ Ինչպէս ինք իրմէն կ'ենթադրուի, ամէն աստուածային պաշտամունք, պատարագք, ժամասացութիւնք, աղօթողութիւնք հայերէն լեզուով կը կատարուին։ Ամէն կիրակի և տօնի օրեր քարոզ կը խօսուի, հայերէն լեզուով։

Քաղաքային երկսեռ դպրոցներն ունին միջին հաշուով 500էն աւելի ուսանող։ Ասոնց մէջէն վարժոցն ունի 100, տարրական դպրոցը՝ 250 աշակերտ։ Զատ տեղ է աղջկանց դպրոցը, չուրջ 200 աշակերտուհիով։ Աշակերտաց կէսը Հայ են։— Այս՝ «Հայկազեան դպրոց» անուն կրող դպրատանց մէջ ընդբաղած են 16 անձինք. այսինքն վարժոցին մէջ՝ եօթը ուսուցիչ, տարրականին մէջ՝ վեց սովրեցնող. իսկ աղջկանց դպրոցին մէջ երեք վարպետուհի։ Ասոնցմէ զատ են, Եւրոպական ներդաշնակ սովրեցնող վարպետներն ու հայ եկեղեցական երգերու մէջ վարժեցնող տիրացուն։ Օրէնքին հրամայած ամէն նիւթերէն զատ, կը սորվին աշակերտք մարմնավարժութիւն ալ, նաեւ զինուորական շարժումնք, որ ունի իւր յատուկ ուսուցիչները։

Ինչպէս ըսինք, քաղաքիս ամեն ճիւղի վերաբերեալ պաշտօնատարները, ուսուցիչք, բժիշկք և այլն, հայազգի են։ Զասոնք ամենայն ճշդութեամբ ու բաւական առատութեամբ ամսէ ամիս՝ կանխիկ կը վճարէ քաղաքն իր սեպհական եկամուտներէն, որոց գլխաւորներն են հաղարաւոր արտերու տարածուող կալուածներուն հասոյթը, իրեն վերաբերող քանի մը գիւղերէից և տաւարաց ամեն տեսակ եկամուտը, ոգեւոր ըմպելի ծախելու իրաւունքը, ջաղացքի իրաւունք, անտառներու մուտք և այլն։ Ամէն տեսակ իրաւունք, ամէն օրէնք, բաց ի ծխախոտոյ իրաւունքէն, կնքաթղթէ, գինուոր տալէ և տերութեան ընդհանուր տուրքէն, որ այժմ միւս ժողովրդոց հետ հաւասար է, (թէպէտ եւ 1848էն առաջ աղնուականք վերջի երկուքէն ազատ էին), ամէն եկամուտ քաղաքին շնորհուած է։ * * *

(Շարունակելի)

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Կ. 9/21 մայիս

. . . Տէր Խմ
Մասիս առ
3679 թերթ
դացիք այն
էիք զօրնս
բաղնութեան,
արքին Երուսաղէմ
վարժարանն որ ի Պէշիկ

Սակայն ներեցէք ինձ, խոնարհաբար դիտողութիւն մ'ալ այդ այցելութեան առթիւ. այն ուղին որ Մեծ. Հալաճեան Բարսեղ էֆէնտիի անէն Տ. Սահակեան վարժարանը կը տանի, թաղին ազգային մեծակառոյց վարժարանին սեմոց առջեւէն կ'անցնի. [illegible] 10 18 քայլ միայն հեռի է Տ. Սահակեան վարժարանը։

Արդ, ցաւալի զանցառութիւն մ'է եղեր որ՝ Ն. Սրբազնութիւն չէ առաջնորդուեր, ինչպէս որ պարտ էր լինել, թաղին ազգային վարժարանն եւս, որով անդ յաճախող աղքատիկ մանկտին զուրկ թողուեր է Ն. Սրբազնութեան օրհնաձիր այցելութենէն եւ խրախուսիչ ու հայրական խրատներէն, որոց չատ եւ չատ պէտք ունին յաճախ աղքատիկ ուսանողք։

Շատեր կը հարցնեն թէ արդեօք թաղին Գեր. Քարոզիչն, որոյ ազգային վարժարանին ինչ սրտով, ինչ աչքով նայիլը քաջ ծանօթ է թաղեցւոց, պարտաւոր չէր Մաքրուհեան վարժարանն եւս պատուել տալ այցելութեամբ իւր Սրբազան Հիւրոյն։

Ուշադիր Պեշիկեցի

Ա Զ Դ

Մայրաքաղաքիս կայսերական բժշկական վարժարանէն և Վիէնայի աշխարհահռչակ համալսարանէն վկայեալ հանրածանօթ ճարտար բժիշկ

ՏՕԲԹ. ՍՏԵՓԱՆ ՓԱՇԱ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

կը գտնուի ամեն երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ օրերը, մինչև կէս օր, Պահճէ–գաբու

ՄԵՐԱՄԵԹԱԵԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆՆ

շաբաթավաճառ Հաճի Պէքիրի քովի փողոցին անկիւնը։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

. . . Խմբագիր Տէր

Հոգաբարձութիւնս շնորհակալ[illegible] կան լրագրոյն միջոցաւ արժանապատիւ քահանայի մը ձեռամբ հաւաքեալ 1001 քիլօ հացագնի համար հետեւեալ նուիրատուաց անուանքը։

Մեծապատիւ Տեարք.	Դահ. արծաթ
Ալէքսան Սագաեան	40
Գէորգ Ասլանեան	20
Եղիա Մարտիրոսեան	20
Խաչատուր Պիպէռճեան	20
Համբարձում Էսկիճեան	20
Հմայեակ Մարտիրոսեան	20
Մանուէլ Պէշիրեան	20
Նաստիպ Աճէմեան	20
Պաղտիկ Սագաեան	20
Բուզանդ Նուրեան	10
Գառնիկ Իւթիւճեան	10
» Ցարութիւնեան	10
» Գանլրեան	10
Համբարձում Ստեփանեան	10
Մաթիկ Պատրիկեան	10
Մեղոն Պէշիրեան	10
Յովհաննէս Քէրէստէճեան	10
Ստեփան Միքայէլեան	10
Պօղոս Աւգէր	6
Գաբրիէլ Կիրակոսեան	5
Գալուստ Թէմպէքիճեան	5
» Տէր Յովսէփեան	5
Գարեգին Նուրեան	5
Գ Մինասեան	5
[illegible]	5
[illegible]	5
[illegible]	5
[illegible]	5
[illegible]	5
Յակ	
Յովհան[illegible]	
Սահակ Պօղոս	
Սարգ Աչճեան	
Մաքսուտ Ցարութիւն	
Նշան Յովսէփեան	
Աղնուուհի Տիկնայք եւ Օրիորդ[illegible]	
Սոփիա Ս. Համբարձումեան	40
Ակիւլինէ Թ. Բարամեան	23,20
Ագապի Մ. Գաբամաճեան	20
Աննիցա Կ. Մոմճեան	20
Բերուզիկ Հ. Ալաճաճեան	20
Դոմնիկ Կ. Գաբամաճեան	20
Էլիզա Շ. Նագգաշեան	20
Իսկուհի Յ. Մուրատեան	20
» Գ. »	20
» Ս. Ճամճեան	20
Լուսիա Հ. Ժամակոչեան	20
Հռիփսիմէ Ա. Շամանճեան	20
Օրիորդ Հռիփսիմէ Շ. Ղանեան	20
» Մ. Ալաճաճեան	20
» Ն. Մոստիկեան	20
Մարիամ Ա. Կիւլապեան	20
Մարիցա Գ. Նագաշեան	20
Մաննիկ Ն. Ֆրէնկեան	20
Մարիամ Ս. Բապուճեան	20
Մարիցա Ա. Ֆրէնկեան	20
Մաքրուհի Յ. Գաբամաճեան	20
Մէօնրիւպէ Տ. Ղանճէկիւրեան	20
Նէվրիկ Ն. Պոնճէկիրեան	20
Նեքտար Գ. Խանամիրեան	20
Օր. Նեքտար Մուրատեան	20
Սոփիա Հ. Նիկողոսեան	20
Օր. Սրբուհի Մերամէթճեան	20
Բարիս Յ. Փափազեան	10
Գոհարիկ Յ. Գաբամաճեան	10
Էֆթիկ Տ. Հ. Փափազեան	10
Էֆթիկ Մ. Միքայէլեան	10
Օր. Թէոփիստէ Թոքատլեան	10
Թուրֆանտա Պ. Քէլէկեան	10
Իսկուհի Ա. Խորասանճեան	10
Մարիամ Ս. Ալաճաճեան	10
Օր. Մաքրուհի Մնացականեան	10
Մէնտուհ Յ. Խաչատուրեան	10
Յուլիանէ Ն. Մեսրոպեան	10
[illegible] Լուսիկեան	10
Նոյեմզար Գ. Յովակիմեան	[illegible]
Ակիւլինէ Աւգեր	5
Էֆթիկ Յ. Խանճեան	5

(*) Այս տողերը գրողը, եկեղեցւոյս ստորագրութիւնն՝ իւր ժամանակին Մասիս լրագրոյն միջոցաւն ընելու միտք ունի։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴԴԷՄ ՀՐԴԵՀԻ

Դրամագլուխ 1,852,000 Անգլ. ոսկի
Պահեստի դրամ 245,682 „ „

LONDON AND LANCASHIRE

ԼՕՆՏՕՆ ԵՒ ԼԱՆԳԱՇԱՅՐ

Սոյն ընկերութիւնն չափաւոր գիներով ամեն կարգի վտանգաւոր ապահովութիւնք կրնայ ընդունիլ, Բերայի, Ղալաթիոյ, Պօլսոյ եւ մօտակայ գիւղերու մէջ, գիներու եւ այլոց վրայ տեղեկութիւն ստանալ ուզողք պէտք է դիմեն առ

ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐ Ի ՍԻՒՐԻԱ
Ր. Ֆ. ԲԱՈԻԹ
Ղալաթիա, Հալաճեան խան 16—17

ԴԵՐ-ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐ
Ց. ԱՍԱՏՈՒՐ
Կ. Պոլիս, կամուրջի գլուխ, եէնի-ճամի 32

» Տ. Ցովակիմեան 5
Իսկուհի Ք. Կիւմիւշեան 5
Կալինիկէ Կ. Կիւմիւշկերտանեան 5
Հանըմայ Գ. Կիւմիւշեան 5
Մարիամ Ց. Ցովակիմեան 5
Նեքտար Ց. Գարամանեան 5
Սրբուհի Պ. Ժամակոչեան 5
Վիրգինէ Ց. Պալեան 5

Գումար 1126, 5

Ի դիմաց Հոգաբարձութեան
Ազգ. Հիւանդանոցի
Տէր. Կիւմիւշկերտան
3 մայիս 1884
Կ. Պոլիս.

ՏՂԻ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ

Կ. Պ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

ՏՈՒԹՈՐ ՃԷԼԱԼԵԱՆ

Պատիւ ունի ծանուցանել արդոյ հասարակութեան թէ իւր յաճախորդաց ամեն կերպով դիւրութիւն ընծայելու համար այս անգամ իւր հիւանդ ընդունելու տեղը փոխադրած է Ղալաթիա, Քօսրօճօն խանի դրան դիմացը, խաչաեար խանի դրան կից թիւ 13 տունը, ուր ամեն օր պիտի գտնուի, կիրակի օրերն ալ առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Գաղղիական, միզանցքաորսքման եւ ամեն կարգի ծննդական գործարանաց վերաբերեալ ախտեր դարմանելու՝ որք են իւր մասնագիտութիւնն։

ԱԶԴ

1884 յունիս 1ին Արքունի փողերանոցին մէջ քաշուելիք Ռումելիի երկաթուղեայ վիճակահանութեան պարգեւները չհող 50 թիւերուն եւ 400 ական ֆր. չհող 400 թիւերուն, որք են՝

Ֆր.	Թիւ
300000	1
25000	1
20000	2—10000 ական ֆր.
12000	6— 2000 » »
15000	12— 1250 » »
28000	28— 1000 » »
160000	400— 400 » »

բրօմէսի տոմսակները՝ Պոլսոյ Պանգաներուն եւ սեղանաւորաց երաշխաւորութեամբ՝ իրաւունք կուտան ամբողջ պարգեւները չահիլ. իւրաքանչիւրին գինն է 5 ղրուշ. 1/4 բաժին չահող բրօմէսներու գինն է 3 ղրուշ։ Ով որ 25 թիւը մէկէն Զարիֆիի ստորագրութեամբ գրուած բրօմէսներն ամբողջապէս գնել ուզէ, 1 օսմ. լիրա վճարելով կրնայ ստանալ։

Սոյն բրօմէսները կը վաճառուին Ղալաթիա, Կամուրջին գլուխը, թիւ 33 Գուլլաստղեան Մարգար էֆէնտիի գրասենեակն։ եւ Կ. Պոլիս, չուկան, Գալաքճըլար-Պաշի Նուրի Օսմանիյէ մզկիթին դրանը մէջ 6 թիւ խանութը։

Դուրսէրէն եղած յանձնարարութեանց գինը կանխիկ պէտք է ղրկուի. նմանապէս տոմսակներուն տակը գրանուած ստորագրութեանց, ինչպէս նաեւ ետեւը կոխուած կնիքներուն ուշադրութիւն պէտք է ընել։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Կը ծանուցուի Պոլսոյ և գաւառաց բնակիչներուն թէ յառաջիկայ յունիս 1 (մայիս 20 ըստ յունաց) կայսերական փողերանոցը քաշուելիք Ռումելիի Օսմանեան երկաթուղեաց վիճակահանութեան այս անգամ թէ՛ Պանք Օթոման և թէ՛ Քրէտի Լիոնէ Պանքաներուն կողմէ յանձնուած բաղդատոմսերը (բրոմէս) միայն Ղալաթիա Քոմիսիոն խանին դիմացը Ղ. Փ. Զոբուրեանի գրասենեակը պիտի վաճառուին։

ՊԱՊԸ ՍԷՐԱՍՔԷՐԻ

ԻԼԱՆ

Իքինճի օրտույի հիւմայիւնի մերքեզ վէ մեվաքիինտէ պուլունան ասաքիրի չահանէ իչիւն միւպայեա օլունաճաք օլան 15 գալէմ ԷՐԶԱԴ վէ սայիրէնին իչպու մայիսի ռումինին նիհայէթինտէ գարարը գաթիսի վիրիլէճէկինտէն իթայա թալիպ օլան վէ չերայիթինի անլամագ իսթէյէնլէրին լեվազիմաթը ումումիյէ տայրէսինէ կէլմէլերի։

7 մայիս 1300 1

ԲԱԲԱՅԱՆԻ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Լիվերբուլ, Մէնչէսթրի եւ Օրեասչ ֆէնա կանոնաւորպէս բեռնող

ՇՈԳԵՆԱՒԻ

Անուանք	Թոնոյ	Նաւապետք
Ա. յա Սոֆիա	3,000	Գէրքս
Աբարար	2,500	Ռոճըրս
Արտոպիա	2,500	Քրուիքշանք
Լոփոնիա	2,500	Ուիլքս
Մանչուրիա	3,500	Մարշ
Բոսֆէրա	2,800	Ֆոթրբրիճ

Մանչուրիա շոգենաւը Լիվերբուլէն ատ հասաւ ընդհանուր վաճառքով։

Այս շոգենաւք կին փոխադրեր ալ ունին։

Ընկերութիւնն օրինաւոր դներով վաճառք կ'ընդունի Եւրոպական երկիրներու եւ Ամերիկայի համար։

Դրութիւն եւ հանգստութիւն կը տարուին ուղեւորաց։

Դիմել առ ԴԱՆԻԷԼ, ԲԱԲԱ ԵՒ ԸՆԿ.
Գործակատ.

Պապը Սէրասքէրի

ԻԼԱՆ

Շգօտրա ֆբրգասընտա պուլունան ասաքիրի չահանէ իչիւն պիր սէնէլիք օլարագ միւպայեա օլունաճագ օլան 15 գալէմ ԷՐԶԱԴ վէ սայիրէնին իչպու մայիսի ռումինին նիհայէթինտէ գարարը գաթիսի վիրիլէճէկինտէն իթայա թալիպ օլան վէ չերայիթինի անլամագ իսթէյէնլէրին լեվազիմաթը ումումիյէ տայրէսինէ կէլմէլերի։

8 մայիս 1300 2

Ն. ԲԱՔԻ ԷՆԷ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսիլիայէ Ե Բրէյլ ֆէնա կանոնաւորպէս բեռնող

Մեկնումի Մարսիլիայէն ամեն տասն եւ հինգ օրն անգամ մը չորեքշաբթի օրերը։

Ուղղակի և օրէ ուղիղ

Տրապզոն, Պարտիզ եւ Լոնդր պիտի երթայ Լ. Մէօղ շոգենաւն, որ մայիս 21ին Մարսիլիայէն եւ մայիս 28ին Կ. Պոլսէն պիտի մեկնի։

Մարսիլիա երթալիք յառաջիկայ շոգենաւն է Լ. Մէնդրէլ։

Նաւագէնքի, ուղեւորութեան եւ այլ տեղեկութեանց համար

Դիմել առ գործակատարն
ԹԻՆԻՈՓԷ ԲԸՊՈՒԼ
Մոմհանէ փողոց, թիւ 141

ՔԻԻՆԱՐՏ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒԻՔ

Որ օրը ֆանի մ'անգամ կը բեռնի Լիվերբուլ և Մէնչէսթրէյնտէն դէպ.

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Օրանիա	7,000	Մալթա	3,000
Ադրիա	3,000	Մարսէյ	2,500
Ալիքէ	3,000	Նանթ	2,500
Պոտնիա	4,600	Բուլոնիա	3,000
Պոռնվէլ	3,800	Բուրիա	3,200
Պալտէ	2,500	Բուլիա	3,000
Պրէմիէ Բոսնա	1,200	Սիրիա	7,800
Սեպաստիա	5,000	Սիրիա	4,600
Բուդալանիա	4,700	Սարմատ	3,000
Շեբրոսի	2,000	Սամարիա	3,000
Տեմբրոք	2,500	Սիրան	3,000
Կալիա	4,000	Թրիպոլ	3,000
Քէսոբ	2,500	Թրինիտատ	2,500
Մարոկոն	3,000		

Սիրան շոգենաւը, նաւապետ Բրբտոն, յունիս 2ին Լիվերբուլէն ատ կը սպասուի։

Ստորագրեալս արտօնութիւն ունի ճանաչող եւ վաճառք ընդունիլ նոր երթալ եւ Պոսֆորի, ինչպէս նաեւ Միացեալ-Նահանգաց ուղիղ կողմերուն համար օրինաւոր առկայ գներով։

Դիմել առ
ԹՈՄԱՍ Զ. ՃՈԼԻ, Գործակատար.
Թիւ 1 Քիւչիւք Հալիլ փաշա խան
Ղալաթիա։

3

ՏՐԱԺԷ ՏԷԲԻԻՐԱԹԻՑ ԻՕՏԻՒՐԷ

ՏԻՒ ՏՕՐԹԷՕՐ ԺԻՊԷՐ

Մորթային հիւանդութեանց, մորթի ծակերու խցան, վէրքերու, արեան ապականութեան, գաղղիական ախտի դէմ գործածուած դեղերուն ամենէն լաւն, ամենէն ազդուն, ամենէն ախորժահամն եւ ամենէն դիւրագինն է։

Պահանջել (ինչպէս նաեւ չուրուպին համար) Ժիպէրի եւ Պութինեի կարմիր ստորագրութիւններն եւ Ֆըրանսական կառավարութեան կապոյտ դրոշմը։

Կը գտնուի Փարիզ, Պութինեի եւ Տէլօրիէ դեղարանն եւ բոլոր դեղագործաց եւ դեղավաճառաց քով։

6

ՍԻՐՕ Է ԲԱԹ ՏԸ ՎՕԲԼԷՆ

Կուրծքի եւ կոկորդի հիւանդութեանց լաւագոյն դեղ։

Կը գտնուի Փարիզ, Քլէրի փողոց, թիւ 31 եւ ուրիշ ամեն դեղավաճառաց քով։ Մայրաքաղաքիս մէջ միակ գեղատունն է Ղալաթիա, մաքսատան դիմաց կէօչէ օղլու խան Պ. Զէրվաթիի վաճառանոցը։

8

ԲՕՄԱՏ ՏԷԼՕՐԻԷ

Եռքի, թեփի եւ մազերու անկման լաւագոյն դեղ։

Կը գտնուի Փարիզ, Քլէրի փողոց թիւ 31, եւ ամեն դեղավաճառաց եւ վարսայարդարաց քով։ Ամբողջ տուփը 20 ղրշ., կէս տուփը 12 ղրշ։

Մայրաքաղաքիս մէջ միակ գեղատունն է Ղալաթիա, մաքսատան դիմաց, կէօչէ օղլու խան, Պ. Զէրվաթիի վաճառանոցը։

9

ԱՄԱՆՏԻՆ ՏԷԼՕՐԻԷ

Զեռաց ճաքտուքի, պալարներու, եռքի եւ ածելիէ յառաջ եկած մորթային բորբոքման դէմ լաւագոյն դեղ մ'է Պ. Տէլօրիէի սոյն բօմատան։

Կը գտնուի Փարիզ, Քլէրի փողոց թիւ 31, եւ ամեն դեղավաճառաց եւ հոտավաճառաց քով։ Մայրաքաղաքիս մէջ միակ կեդրոնատեղին է Ղալաթիա, մաքսատան դիմաց կէօչէ օղլու խան, Պ. Զէրվաթիի վաճառանոցը։

ԵՐԹԵԻԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՈՒՑ

Ընդ դէմ Անթլէյ, Կ. Պոլսոյ Ե Օրեասչ

ԹՈՄԱՍ ՈՒԻԼՍԸՆ ՈՐԴԻՔ ԵՒ ԸՆԿ.

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Աւստրալ	2,000	Լէբանոն	4,500
Անտիլը	3,000	Մարսէյլ	4,300
Արկոյ	1,500	Մարսիան	2,500
Պասսան	3,500	Միլը	2,000
Պէրսիան	2,200	Նեբրս	2,000
Պրաֆ	2,000	Օրեկլը	3,000
Գեսրը	2 600	Օրլանդ	3,000
Գուլֆոս	2,500	Օրտրանդ	4,500
Գասկոն	2,100	Օրտոս	2,000
Գոտոս	2,000	Բուլիֆէ	1,200
Գոմա	2,700	Բուլերմ	3,200
Տիրոս	2,500	Բուդէր	1,700
Տոմինիոն	1,800	Քիրդ	2,800
Տրոյոս	2,600	Ռիլտոս	4,400
Էրտոս	2,600	Ռիլտոս	3,200
Ֆուլտա	800	Ռոլլ	3,000
Ֆիրոս	1,700	Ռոմանիոն	3,500
Ֆլոտինիոս	1,600	Ռոմոս	3,500
Կալիէս	3,300	Սոլերնոն	4 000
Կիրոս	2,200	Սոֆիա	2,000
Կոդ	1,800	Սէլվիա	2,000
Կրոսոն	2,200	Սիրենդոս	4,300
Հանիոս		Թասոս	1,200
Հերոս	2,000	Թ. Ոլլոբ	3,000
Հիրոլիոս	3,000	Թիլիէր	1,300
Հիմպերտ	1,200	Թոլերոս	2,800
Ճիոնոս	2,300	Քանտրոս	3,600
Քելտոս	2,000	Եէրոս	3,600
Քոմնոս	2,200	Զեդրա	1,000
Լիս	2,000	Զերոս	1.40

Քոմնոս շոգենաւն, նաւապետ Նէյլ, Անգլիայէն ատ հասաւ ընդհանուր վաճառքով, եւ իւր բեռը պարպելէ յետոյ Օտէսա պիտի ուղեւորի։

Թոլերոս շոգենաւը, նաւ. Մոնրօ, մայիս 17ին Անգլիայէն մեկնելով Պոլիս եւ Օտէսա պիտի երթայ։

Ուղեւորներու համար ամեն դիւրութիւն կ'ընծայուի.

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել առ ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՀԻԼՏ
Գործակալ
Թիւ 17–18, Քիւչիւք Միլլէթ խան
Ղալաթիա։

ՖՐԷՏ. ԼԷՅԼԱՆԴ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՔ

Որ կանոնաւորպէս կը բեռնի Լիվերբուլ եւ Աբերտիլէյ։

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Ալիերիան	2,500	Ֆավնիան	3,700
Ալ. զասան	2,500	Ֆլոմինիան	3,700
Անթոլոգիան	2,500	Ֆլորիան	3 700
Արինեան	2,500	Իպերիան	5,500
Արապիան	3,700	Իլլիրիան	4,500
Պավորիան	6,000	Իսպրիան	5,500
Պոլիորիան	6,000	Լիսպան	2,200
Քաբրիլեան	800	Լիկոնիան	2,500
Սայրենեան	2,000	Լիսպան	800
Տորոյ	700	Օքսրոյ	700
Էթիոպիան	3,700	Բիերիան	3,800
Ֆոպիան	3,700	Վալենիան	6,800
Ֆալերնիան	3,700	Վիրջինեան	6,800

Շաբաթական շոգենաւերու նոր գիծ մը հաստատեցաւ Լիվերբուլի եւ Պոսֆորի միջեւ, եւ ստորագրեալս հեղուկէ զատ ուրիշ վաճառք կ'ընդունի օրինաւոր սակարկութեամբ։

Ուղեւորներու համար ամեն դիւրութիւն կ'ընծայուի.

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել առ ԷՏՈՒԱՐԴ ԼԱՆՖՈՆԴԷՆ
Գործակալ
Թիւ 34, 35, 36, եէնի
Միլլէթ խան, Ղալաթիա

Նաւատեարք, Պարոնայք Ֆրէտ. Լէյլանտ եւ ընկ. Լիվերբուլ
Գործակալներ

Կ. Պոլիս, Էտուարտ Լաֆոնդէն.
Ճիպրալդար, Պ. Պ. Քարվէր Եղբարք.
Ալեքսանդրիա, Կ. Լ. Վահման եւ ընկ.
Մալդա, Ա. Քամիլերի.
Շիրա, Ա. Մ. Մավրոկօրտադոյ.
Զմիւռնիա, Պ Ուիլսոլ եւ ընկ.

ՄՈՍ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Լիվերբուլ Ե Մէնչէսթրէնտէ դէպ բեռնող շոգենաւք

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Քանոբոս	4,200	Ուլէրիա	3,000
Ֆարոս	4,000	Նէբրիս	3,000
Օսմանլի	4,000	Բերա	3,000
Սեսոստրիս	3,250	Ադրիանդէ	1,700
Թեպէ	3,250	Լոտիա	800
Մակեդոնիա	3,250	Օլինթոս	800
Մարեօթիս	3,250	Սեսիլ	700

Օսմանլի շոգենաւը, ի մօտոյ Լիվերբուլ պիտի երթայ։

Մակեդոնիա շոգ. նաւ. Թոմաս՝, մայիս 23ին Լիվերբուլէն ատ կ'սպասուի։

Նէբրիս շոգ. նաւ. Հօլ, մայիս 30ին Լիվերբուլէն ատ կ'սպասուի։

Վերոյիշեալ շոգենաւք չքեղապէս յարդարուած են ճանապարհորդներու համար։

Դիմել առ Ա. Ք. ՈՒԻԹՈՒ եւ ԸՆԿ.
Գործակատար
Մէյտանլըգ փողոց, Պոլիս

Տնօրէնութիւն, Լիվերբուլ,
ՃԷՅՄՍ ՄՈՍ եւ ԸՆԿ.
31, Ճէյմս Սթրիթ, Լիվերբուլ
Գործակալներ

Ալեքսանդրիա	Ռ. Ճ. Մոս եւ Ընկ.
Աժէ	Է. տը Լաքրուա
Պէրութ	Լէվի, Ֆրանք եւ Ընկ.
Կ. Պոլիս	Ճ. Վ. Ուիթոլ եւ Ընկ.
Դարդանէլ	Է. Կրէյ
Ճիպրալթար	Սմիթ, Իմոտի եւ Ընկ.
Մալթա	Սմիթ եւ Ընկ.
Զմիւռնիա	Ռ. Ուիթոլ եւ Ընկ.
Շիրա	Ն. Ռ. Բէղրոբուլոյ

ՔՈՒԻՆ

Ապահովութեան ընկերութիւն հրդեհի դէմ

Գիներու եւ այլ տեղեկութեանց համար պէտք է դիմել առ

Ա. Ք. ՈՒԻԹՈՒ եւ ԸՆԿ.
Կ. Պոլիս, Մէյտանլըգ փողոց
կամ Ղալաթիա, Ատա խան թիւ 9.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ

Կը փութամ ծանուցանել պարուարժան հասարակութեան թէ Պոլիս կամուրջին մօտ ի Վալիտէ խան թիւ 6 ԱՍՏՂԻԿ անուամբ վաճառատուն մը բացած եմ, ուր ամեն տեսակ ընտիր նպարեղէնք եւ ուտելիք կը ծախուին մեծ եւ փոքր քանակութեամբ։

Այս վաճառատան բոլոր ապրանքներն իրենց գիներու չափաւորութեամբ եւ տեսակներու զանազանութեամբ ընտիր են։

Պատուարժան Հասարակութիւնը կրնայ ապահով ըլլալ թէ ամեն փոյթ եւ խնամք պիտի տարուին մեր բոլոր յաճախորդները գոհացնելու համար։

20—7 Թոմաս Սուրենեան

ԴԵՂԱՐԱՆ ԷՐԺԻԵԱՍ

ԵՒ ԶԿԱՆ ԻՒՂԻ ՄԵԾ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

Եէնի ճամի Բօսթախանէին դիմացը 12 թուով Դեղարանն այս անգամ Դեղարան Էրժիեաս անուանով կը շարունակուի. ու մօտերս Նորվեկիացի ամենարնտիր ձկան իւղէն մեծ քանակութեամբ բերուած ըլլալով՝ օխայով ու տակառով կը ծախուի. նաեւ այլ եւ այլ ընտիր քսենաքներ (ֆիլ չամբաները) հատով եւ մնտուկով կը տրուի։

Ցիշեալ Դեղարանն ամեն օր Տօք. Տատրեան առտուները եւ Տօք. Այվազեան էֆէնտին կէսօրէն մինչեւ իրիկուն կը գտնուին։ 26

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՑ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 10 մայիս

Պորսան այսօր գոց է։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 21 մայիս.

Անգղ. Քոնս.	101 1/2
Օսմ. »	8 1/2
Փոխ. 1865	10 3/4
» 1869	9 1/2
» 1871	68 1/4
» 1872	16 1/2
» 1873	8 1/2
» 1877	81 1/4
Պանք Օթոման	16 1/4
Ռուս. փոխ. 73ի	92 3/4
Եգիպտ. միացեալ	65 7/8
» արտօնաւոր	90
Տայրա Սանիէ	62 7/8
Փոխ. Ռօշիլտ	
Փոխանակագիր Փարիզի վրայ	25 40

Փարիզ 21 մայիս.

Գաղղ. Քոնս. 3 0/0	78,75 1/2
» » 4 1/2 0/0	107.80
Օսմ. Քոնս.	8,57 1/2
Փոխ. 1865 Ֆր.	53
» 1869	48
» 1873	44,
Օսմ. Երկաթուղի	44,50
Պանք Օթոման (գ. կ.)	658.37 1/2
Քրէտի Լիոնէ (գ. կ.)	573 75
Ռուս. փոխ. 5 առ 0/0 (1877)	
» » Արեւելեան	97 1/4
Իտալ. Քոնս.	96,80
Եգիպտ. միացեալ	323,75
Փոխանակագիր Լոնտրայի վրայ	25,21

Վիէննա 21 մայիս.

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	122,25
Բաւմելիի երկաթուղի	21,20

ԿԷՍ ՕՐ 4,37

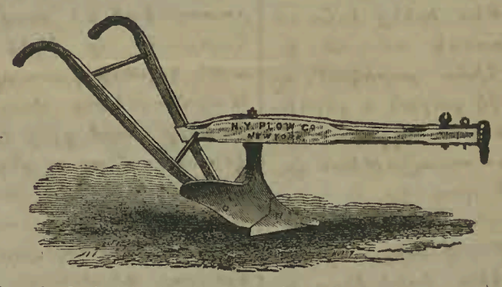

Ս. Մ. Մինասեան և ընկերաց Ամերիկեան վաճառատան մէջ կը ծախուին Ամերիկայի երկրագործական գործիքներ։ Զանազան տեսակ արօրներ։ Մսրացորեն վար տուող գործիք, մեծ և փոքր։ Ցորեն մաղելու գործիք մեծ և փոքր։ Քրքիջ ու խոտ չարդող գործիք։ Զանազան գործիքներ բանեցնելու համար ձիով դարձող մեքենայ։ Պարտէզի գործիքներ։ Հրդեհի փողր ջրհան և այլ զանազան Ամերիկայի ջրհաններ։ Ամլ և այլ պտղոց ջուրերը հանելու գործիք։ Ջիերու և արջառաց կերը մանրելու աղօրիք, և այլն և այլն։

Ամերիկեան վաճառատուն ի Ղալաթիա Կոստանդնուպոլսոյ։